

KAKO SE SJEĆAMO
NAŠIH PROŠLIH ŽIVOTA

I DRUGI ESEJI O REINKARNACIJI

C. JINARAJADASA

KAKO SE SJEĆAMO PROŠLIH ŽIVOTA

I DRUGI ESEJI
O REINKARNACIJI

C. JINARAJADASA

THE THEOSOPHICAL PUBLISHING HOUSE
ADYAR, CHENNAI 600 020, INDIA
WHEATON, IL, USA

Naslov originala: 'How We Remember Our Past Lives'

Autor: C. Jinarajadasa

Copyrights: The Theosophical Publishing House

Prvo izdanje 1915. godine

Drugo izdanje 2001. godine

Preveo: Kruno Pavić

Kutjevo, 2004. godine

The Theosophical Society
Adyar, Chennai 600 020, India

Priredio i uredio Milan Lončar 2004. godine, isključivo za internu upotrebu članova Teozofskog Društva (u Adyaru).

Posvećeno

KAPETANU NAŠEG SPASENJA

U ispunjenju obećanja,

Puni mjesec Chaitra-e, 1912.

Sadržaj

Kako se sjećamo prošlih života

7

Vizija duha

31

Zakon odricanja

49

Skriveni posao prirode

56

O Teozofiji i Teozofskom Društvu

68

KAKO SE SJEĆAMO SVOJIH PROŠLIH ŽIVOTA

Među mnogim idejama koje su olakšale teret ljudima jedna od najkorisnijih je ona o Reinkarnaciji. Ona ne samo da objašnjava zašto se netko rodi u krilu bogatstva, a netko u siromaštvu, zašto je netko genij, a netko idiot, nego i čuva nadu da će, obzirom da ljudi sada žanju ono što su u prošlosti posijali, u budućim životima oni koji su sada siromašni i jadni imati ono što im nedostaje, ako se potrude, a onaj idiot može, život za životom, izgraditi mentalitet koji u budućnosti može procvjetati u genija.

Kad prvi put čuje za ideju reinkarnacije, student prirodno pretpostavi da je to hinduistička doktrina, jer je poznato da je ona temeljni dio i hinduizma i budizma. No zanimljiva je činjenica da se reinkarnaciju kao vjerovanje nalazi posvuda i da se njeno porijeklo ne može pratiti do izvora u Indiji. Čujemo za nju u dalekoj Australiji (Vidi *The Northern Tribes of Central Australia*, Baldwina Spencera i F. G. Gillena, 1904., strana 175. i dalje) gdje postoji zapis o jednom australskom Aboriđinu koji je sav radostan išao na vješala, a kad su ga pitali zašto je veseo on je odgovorio: «Srušiš crnog momka, iskoči bijeli i ima puno novčića za trošiti!» Julije Cezar nam govori kako su Druidi u drevnoj Galiji učili mlade gale reinkarnaciji, a kao posljedica je bilo to da se oni nisu bojali smrti. Grčki filozofi su znali za nju, Pitagora je svojim učenicima pričao da

je u prošlim životima bio ratnik pod Trojom, a kasnije filozof Hermo iz Galzomenae. Niti kršćanstvu nije sasvim nepoznata, ako uzmemo jednostavnu Kristovu izjavu koji je, kad su ga pitali je li Ivan Krstitelj ponovo rođeni Ilija, rekao: «On je – ako ćete pravo – Ilija koji ima doći. Tko ima uši, neka čuje!» Ideja je poznata i kasnoj židovskoj tradiciji i Talmud spominje nekoliko slučajeva reinkarnacije.

Postoje mnogi kojima se reinkarnacija jako dopada i Schopenhauer jedva da pretjeruje kad kaže. «Također sam primijetio da je ona odmah očigledna svakome tko za nju čuje prvi put.» Neki u ideju povjeruju odmah; dolazi im kao bljesak svjetla u dubokom mraku, a problem života se jasno sagleda ako je reinkarnacija rješenje. Postoje i oni drugi čija vjera raste polako, kako se pojedina sumnja otklanja i pojedino pitanje dobiva odgovor.

Postoji jedna, samo jedna, primjedba koju se može staviti reinkarnaciji, ako ju se razumije ispravno kako teozofija naučava. A leži u pitanju: «Ako sam, kao što kažete, živio na zemlji u drugim tijelima, zašto se ne sjećam prošlosti?»

Ako je reinkarnacija Prirodna činjenica, tada će sigurno biti dovoljno drugih činjenica koje će ukazati na njeno postojanje. Niti jedna činjenica u Prirodi nije izolirana činjenica i mogući su raznovrsni putovi da bi se ona otkrila. Slično je s reinkarnacijom; naravno da postoji dovoljno psiholoških činjenica koje misliocu dokazuju da reinkarnacija mora biti prirodna činjenica, a ne teorija.

Odgovarajući na pitanje zašto se ne sjećamo svojih prošlih života zasigurno je prva stvar koju se moramo zapitati što podrazumijevamo pod 'pamćenje'. Ako imamo neke jasne pojmove o mehanizmu pamćenja, možda ćemo biti u stanju razumjeti zašto '(ne)pamtimo' naše prošle dane ili živote. Ako se danas sjećam kako sam se jučer porezao po prstu, postoje

dva elementa u mom pamćenju. Prvo, niz događaja koji su prethodili boli – nespretno rukovanje nožem, rez, krvarenje, osjetilna reakcija u mozgu, gesta i slično; i drugo, osjećaj boli. Kako dani prolaze uzrok boli se povlači na rub svijesti, dok posljedica, bol, ostaje u središtu. Napokon ćemo otkriti da se čak i sjećanje na samu bol povlači u pozadinu, ostavljajući nam ne izravno sjećanje kao događaj, nego neizravno sjećanje kao namjeru – namjeru da budemo pažljivi pri rukovanju oštrim predmetima. Ovaj proces se odvija stalno; uzrok se zaboravlja (iako se može pod hipnozom vratiti iz podsvijesti), dok posljedica, pretvorena u namjeru, ostaje.

Ovdje nam je mozak od posebne pomoći. Skloni smo o mozgu misliti kao o zapisivaču sjećanja, ne shvaćajući da je jedna od njegovih najkorisnijih uloga izbrisati sjećanja. Mozak ima dvojnu ulogu zapamćivanja i zaboravljanja. Da nema naše sposobnosti zaboravljanja, život bi bio nemoguć. Kad bi svaki put kad pokušamo pokrenuti neki ud sjetili se svih napora, oklijevanja i sumnji koje smo imali kao djeca pri tom pokretu, pa čak možda i boli koja je uključena, naša svijest bi bila toliko preplavljena uspomnama da bi taj pokret zasigurno bio odložen, ako bismo ga ikada i učinili. Slično je sa svakom funkcijom koju sada obavljamo automatski, a koja je nekada svjesno usvojena, baš zbog toga što zaboravljamo proces usvajanja u stanju smo koristiti ono što je iz njega proisteklo.

To se stalno događa u svijesti svakog od nas. Postoji proces mijenjanja, slično kao kad se bakrene novčiće mijenjalo u srebrne manje mase, a njih onda u zlatne još manje mase, pa kasnije u novčanice iste vrijednosti i napokon u komad papira, ček, čija stvarna vrijednost je nula. A ipak dovoljno je staviti svoj potpis na ček da bismo pokrenuli cijelu operaciju mijenjanja. Sličan proces se događa sa svim našim uspomnama na utiske, osjećaje, misli. One su nekoliko puta

podijeljene u kategorije i pretvorene u simpatije i antipatije i napokon u talente i sposobnosti.

Sada znamo da ako izrazimo neku simpatiju ili antipatiju ili pokažemo neku sposobnost mi se sjećamo svoje prošlosti, premda se ne možemo sjetiti jednog po jednog detalja tih sjećanja koja su doprinijela nastanku tog osjećaja ili sposobnosti. Dok na ovoj stranici pišem ove riječi na engleskom, moram se sjećati kad sam ih prvi put vidio u udžbeniku i tražio im značenje u rječniku dok sam pripremao domaće zadaće; ali to je neka vrsta promijenjenog sjećanja. Unatoč tome, ja se sjećam, a da ta sjećanja nisu negdje u mojoj svijesti (u ovom trenutku nije važno jesu li u dodiru s nekim moždanim stanicama ili nisu) ja ne bih mogao pronaći pravu riječ da izrazim svoju misao niti bih je mogao oblikovati na papiru tako da tiskar to sve može tiskati. Što više, znamo kao činjenicu da ne zaboravljamo ta uzročna sjećanja jedno po jedno; bilo bi glupo kad bih se, dok pišem određenu riječ, morao sjetiti kad sam je prvi put vidio. Mozak je stroj za zapisivanje takve vrste da, iako zapisuje, ne sluša svijest kad ona od njega zatraži da odmota taj zapis, osim u nekim abnormalnim slučajevima. Želja za pamćenjem ne mora nužno pratiti pamćenje i to moramo prihvatiti kao činjenicu.

Bergson je sjajno istakao da 'razmišljamo tek s vrlo malim dijelom prošlosti; ali s cijelom prošlosti želimo, hoćemo i djelujemo'. Sigurno bi onda bilo beskorisno kad bi se pokušali sjetiti svojih prošlih života samo umom; premda se misao može sjetiti nečega iz prošlosti, to je samo dio cjeline. Ali s druge strane, ako nešto osjećamo ili činimo, tada odjednom naš osjećaj ili čin je rezultanta svih sila prošlosti koje su usmjerene u našu individualnost. I zato ako trebamo pratiti sjećanja iz naših prošlih života u našoj sadašnjoj, normalnoj svijesti moramo uočiti kako osjećamo i djelujemo, očekujući da ćemo

otkriti nešto od tih uspomena u čisto mentalnom naporu da se sjetimo.

Svaki osjećaj i čin se onda može polako pratiti do svojih sastavnih utisaka izvana i reakcija iznutra. To je slučaj sa svakim od nas u tolikoj mjeri da za sebe možemo konstruirati tuđu prošlost, dok gledamo te druge kako osjećaju i djeluju, uz uvjet da to rade na uobičajeni način. No ako pokazuju ponašanje koje nije uobičajeni način razmišljanja ili osjećanja, tada nam postaju nerazumljivi i potrebno je objašnjenje. Kako se uobičajeni osjećaji i djela mogu lako objasniti kao rezultati uobičajenih iskustava, neobični osjećaji i djela moraju imati neobičan uzrok kao svoje objašnjenje. Kad bi ovaj pisac trebao održati predavanje na engleskom u Indiji, gdje mnogi govore taj jezik, svaki od njegovih slušatelja bi prihvatio kao sasvim razumljivo da je pohađao školu ili fakultet i ne bi dalje istraživao gdje i kada. Ali kad bi umjesto engleskog govorio talijanski, tada bi smjesta svaki slušatelj bio znatiželjan kako i kada je stekao tu sposobnost. Što više, kad bi u publici bio neki Talijan, on bi sudeći prema izgovoru i naglasku znao da je govornik morao živjeti u Italiji ili je proveo značajno vrijeme među Talijanima. Kad god se manifestira neki osjećaj ili čin – a naravno i neke misli – koji imaju osobinu stručnosti, tada moramo pretpostaviti da je ona nastala sporim rastom kroz iskustva koja su rezultat eksperimentiranja na određenom putu.

Svatko od nas ima puno običnih, prosječnih osobina, kao i nekoliko stručnih. Ove prve možemo pripisati iskustvima koja su zajednička svima. Pogledajmo ove druge i vidimo možemo li ih pripisati nekoj drugoj pretpostavci, osim reinkarnacije.

Jedna od osnovnih stvari koje karakteriziraju ljude su njihove simpatije i antipatije. Ponekad ih s može nazvati racionalnima, to jest, to su takve simpatije i antipatije kakve bi prosječan pojedinac određene vrste mogao imati na tom

stupnju evolucije. Ove normalne simpatije i antipatije možemo objasniti zato što ih i sami manifestiramo u sličnim okolnostima. Ali uzmimo slučaj izuzetne simpatije koju se naziva 'ljubav na prvi pogled'. Dvoje ljudi se sretnu u naizgled slučajnom nizu događaja, možda dolazi iz različitih krajeva svijeta. Ne znaju ništa jedno o drugome. A ipak slijedi neobična pojava da oni u stvari znaju jako puno jedno o drugome. Život bi bio sretna stvar kad bismo mogli gajiti duboke simpatije prema svima koje sretnemo; ali znamo da to ne možemo, jer nam nije u prirodi. Zašto bi nam onda bilo u prirodi 'da se zaljubimo' u nekog pojedinca? Zašto bismo bili spremni žrtvovati sve za tu osobu koju smo, barem u ovom životu, sreli tek nekoliko puta? Kako to da nam se čini da poznamo unutrašnje djelovanje njenog srca i mozga iz ono malo stvari koje je otkrila pri konvencionalnom upoznavanju na početku? 'Zaljublivanje' je dakako tajanstvena psihološka pojava, ali bi se taj proces puno bolje opisalo kao uvlačenje u ljubav, budući da je pojedinac prisiljen podvrći se i ne može obuzdati taj osjećaj.

Sad su moguća dva logična objašnjenja: jedno je bestidno izrugivanje da je riječ o nekom obliku misterije ili početku ludosti, možda uslijed 'iskompleksiranosti'; drugo kaže da, u ovom dubokom iskazivanju jedne osobe kao stručnjaka za osjećaje prema drugoj osobi, to nije prvi susret nego posljednji od mnogih koji su se događali u prošlim životima. Gdje i kada je to bilo je malo važno ljubavnicima; Rudyard Kipling u *'Fineset Story in the World'* kaže da samo zato da ne bismo propustili predivan osjećaj zaljublivanja dobri Bogovi su nas natjerali da pijemo iz rijeke zaborava prije nego što se ponovo vratimo živjeti na zemlji. Bitna stvar koju u tom emocionalnom stanju zaljubljenosti treba uočiti je to da ono ne počinje nego kao da se nastavlja; i u tom psihološkom pristupu dvoje

ljubavnika imamo sjećanje na prošle živote, kad su se sreli i voljeli i žrtvovali jedno za drugo. Od ove neobične simpatije koja čini zaljubljuvanje nije bitno drugačija neobična antipatija koja nije tako rijetko ljudsko iskustvo. Neke normalne antipatije možemo lak objasniti; ali uzmimo slučaj dvije sobe koje se sreću po prvi put, ne znaju ništa jedna o drugoj pa čak ni neka ogovaranja i onda se ponekad dogodi vrlo čudna pojava da jedna osoba pokazuje odbojnost prema drugoj, ne vanjskim gestama, nego iznutra, osjećajem ili intuicijom. U svim takvim slučajevima odbojnosti zanimljivo je da ne postoji osobni osjećaj; nije to ono grubo 'ne sviđaš mi se', nego više neosobno stanje uma gdje se gotovo nikakav osjećaj ne manifestira i koje bi se moglo izreći kao 'bilo bi mudro da imam što manje posla s tobom'. Ponekad postupimo po intuiciji, ali je češće odgurnemo u stranu kao nepravednu i počnemo umom razumijevati novog znanca. Nije rijetko da nam se sviđa i da ga čak zavolimo.

Zaboravljamo 'prvi utisak' ili ga odbacimo kao čisto iracionalni impuls. Ima mnogo takvih preokreta koji su čisti iracionalni impulsi. No postoje i brojni slučajevi gdje kasniji događaji pokazuju da odbijanje nije bilo impuls nego intuicija. Jer može se dogoditi da nam poslije puno godina druženja i bez upozorenja prijatelj zabode nož u leđa i zada 'smrtni' udarac; i tada u tuzi i poniženju sjetimo se tog svog prvog utiska i poželimo da smo ga barem poslušali.

Otkuda dolazi taj prvi utisak? Reinkarnacija nudi rješenje kad kaže da je povrijeđeni u prošlim životima trpio od ruke svog mučitelja i da je sjećanje na to trpljenje onaj bljesak u mozgu koji nazivamo intuicija.

Još izrazitiji slučajevi su kad u isto vrijeme postoji i simpatija i antipatija, i ljubav i odbojnost. Dobro pamtim jednu gospođu koja je slijedećim riječima opisala svoj odnos s

prijateljem za koga je bila duboko vezana: «Volim ga, ali ga prezirem!» Pitam se koliko žena to svaki dan kaže za svoje muževe ili muževa za svoje žene. Zašto postoji ova neshvatljiva zbrka suprotnih osjećaja?

Rješenje je ponudio W. E. Henley u svojoj dobro poznatoj pjesmi.

«Ili su viteške godine otišle
U grob sa starim svijetom,
Ja sam bio kralj u Babilonu,
A ti kršćanska robinja.»

Pjesnik nastavlja kako je kralj 'ugledao i uzeo' i poigrao se s djevicom da bi je na kraju, kako su muškarci to činili, odbacio. Ona ga je ipak voljela i slomljena srca zbog njegova postupka ubila se. Očito je da djevojka umire puna ljubavi i mržnje, a budući da ono što sijemo to žanjemo, svatko od njih kad se ponovo rodi žanje na emocionalnom planu rezultate prošlih događaja. Ovoga puta muškarac voli i želi je imati; i ona voli njega, ali mu ne dopušta da ispuni želju svog srca. Zato ljubavnik vapi:

«Ponos koji sam pogazio sada je moja rana,
Jer me opet gazi;
Stara mržnja traje kao smrt,
Jer ti voliš, ali ipak odbijaš;
Srce svoje lomim na tvojoj nevjeri,
Lomim ga uzalud.»

Henley svojom poetskom vizijom vidi da sadašnja situacija između ovo dvoje ne može ostati vječno ista; mora u budućnosti postojati istinska ljubav i razumijevanje; i pjesma

završava muškarčevom ohološću u prošlosti i rezignacijom u sadašnjosti, uz naznaku nečeg dobrog iz prošlosti što ne treba 'poništiti' kao bezvrijedno.

«Ipak niti na tren ne želim poništiti
Ono preko groba
Kad ja sam bio kralj u Babilonu,
A ti kršćanska robinja.»

Samo jedan završetak, kao u bajci, je moguć, jer mora postojati svijet gdje je samo jedan koji voli.

«Put završava susretom ljubavnika.
Sin svakog mudraca to zna.»

Do sada smo razmatrali manifestiranje emocionalne prirode pojedinca i jasno je da će on, zbog svog vlastitog iskustva, biti u stanju razumjeti osjećaje drugih, tako dugo dok su oni u glavnini nalik na one koje on poznaje. Ali što je s onim pojedincima koji potpuno razumiju iskustava koja nisu sami imali? Shakespeare razumije funkcioniranje ženskog srca i uma i sve intrigantne mentalne i emocionalne procese izdajnika; Dickens zna kako se osjeća ubojica poslije zločina.

Što više, neki daroviti muškarci i žene, kad doživljavaju osjećaje, generaliziraju iz njih ono što doživljavaju svi, dok oni koji nisu tako daroviti, premda 'jednom opečeni' ne 'pušu na hladno', niti ih posebno mudrijima čini isto iskustvo koje im se ponavlja. Nekolicina onih darovitih će pronaći univerzalne kvalitete u jednom jedinom iskustvu i iz njega će predvidjeti mnoga slična iskustva; za sebe, a ponekad i za druge, oni će iznijeti svoja iskustva svodeći ih na matematičke formule, a svaka od njih će sadržavati jednu opću istinu iz svih

pojedinačnih slučajeva. Njihove misli i osjećaji su poput aforizama koji pretvaraju mnoga iskustva i jedno Iskustvo.

Generalizirati iz naših pojedinačnih osjećaja je jednako rijedak dar kao i stvoriti filozofiju iz onih misli koje imamo o stvarima. Pa ipak ovo generaliziranje iz pojedinačnih osjećaja je osobina pjesnika i što su univerzalnije generalizacije to je veći pjesnik. Zašto onda pojedinci tu i tamo imaju tu prekrasnu sposobnost da određene ljude vide kao predstavnike određenih tipova, a pojedinačne osjećaje kao izraze univerzalnih osjećaja? Za takvog pojedinca kažemo da je genije, no ta riječ samo opisuje, a ne objašnjava. Geniji postoje u svakom području života – religiji, poeziji, slikarstvu, glazbi, politici, drami, u ratu i u trgovini i u mnogim drugim područjima. Ove genije karakteriziraju mnoge neobične osobine; to su uvijek ljudi budućnosti, a ne svog vremena i svaki genije daje zakone iz svog područja djelovanja za buduće generacije; i iznad svega oni emotivno i mentalno žive u širokim generalizacijama. Otkuda dolazi ta prekrasna sposobnost?

Jedno od ponuđenih objašnjenja je Nasljeđe. Ali u kojoj mjeri nasljeđe stvarno objašnjava genija? Prema opće prihvaćenoj teoriji nasljeđivanja svaka generacija dodaje malo kvaliteti koju je dobila od generacije prije sebe i to prenosi slijedećoj; ova opet dodaje malo i dalje šalje ukupnost onoga što je primila plus svoj doprinos i tako iz generacije u generaciju, sve dok ne dođemo do jedne generacije i u njoj jednog pojedinca u kome se ta posebna kvaliteta koncentrira na tajanstveni način, a taj pojedinac je onda genij. Prema ovoj popularnoj teoriji, neki daljnji Shakespeareov predak je imao dio njegovog genija koji je nasljeđivanjem prenio svom potomku; ovaj je onda, ne dirajući ono što je dobio od svog roditelja dodao svoja vlastita iskustva i to sve zajedno predao svom djetetu; i tako kroz niz generacija, a svaka od njih je

naslijeđenom blagu dodavala nešto svoga prije nego što bi ga predala slijedećoj. Shakespeare je onda poput bujice iza brane koja je provalila kad je pritisak prešao određenu točku.

Takva koncepcija nasljeđivanja se temelji na pretpostavci da se ono što pojedinac stekne, kao rezultat prilagođavanja okolini, prenosi na svog potomka. Takav je zaključak da kojeg su došli darvinisti kroz svoje analize onoga što se događa u Prirodi. Ali biološka istraživanja tokom zadnjih dvadeset i pet godina su bila usmjerena na provjeravanje valjanosti teorije o prenošenju stečenih osobina. Ne amo da nije pronađen ni jedan neoborivi dokaz, nego svi eksperimenti s uzgojem i križanjem daju dokaze suprotnog.

Nova škola biologa poznatih kao Mendelovci je izašla s teorijom nasljeđivanja koja ne samo da je nova nego je uzbudljiva. Prema njima strukturalne osobine, o kojima moraju ovisiti mentalne i moralne sposobnosti svakog pojedinca, postoje u svojoj punini u svakom pretku; i što više, sve one moraju biti u prvoj čestici žive materije. Ništa se evolucijom ne dodaje ovoj prvotnoj količini sposobnosti u protoplazmi. Svaki genije koga svijet poznaje ili će tak upoznati postojao je kao mogućnost u njoj, premda je morao čekati milijune godina prije nego što je nastao odgovarajući sklop 'genetskih faktora' koji su mu omogućili da se pojavi kao genij na određenom stupnju evolucije. Priroda nije razvila složenu strukturu Shakespeareovog mozga iz rudimentarnih mozgova sisavaca; ta je složenost postojala 'u mrvici protoplazme'. Priroda nije razvila genija, ona ga je samo oslobodila okova koji su ga vezali u prvotnoj protoplazmi, tako što je, iz generacije u generaciju, eliminirala one genetske faktore koji su kočili njeno pojavljivanje. Bateson ove teorije sažima u riječima:

«Uvjeren sam da će se pokazati da umjetnički darovi čovječanstva ne ovise o nečem što se dodaje običnom čovjeku,

nego o izostanku čimbenika koji u normalnoj osobi priječe razvitak tih darova. Gotovo da je izvan sumnje da na njih treba gledati kao na 'oslobođene' moći koje su inače potisnute. Instrument postoji, ali je zaustavljen.»

(Presidential Address, British Association, 1914.)

Samo će vrijeme pokazati koliko će Mendelov koncept trebati uskladiti s kasnijim otkrićima; ali je već prilično sigurno da starija darvinistička teorija nasljeđivanja nije održiva i ako je neki čovjek genije to vrlo malo duguje intelektualnim i emocionalnim postignućima svojih predaka. Međutim ako se složimo s Mendelovcima da je genij 'oslobođen' jednostavnim uklanjanjem inhibitorских čimbenika, a nije rezultat sporih akumulacija, još uvijek nam ostaje neriješena početna tajna, a to je kako objasniti sintetičke sposobnosti genija. Stoga nismo ništa bliži stvarnom objašnjenju prirode genija ni Mendelovom ni Darwinovom linijom; znanstvene teorije nam samo govore pod kojim uvjetima će se ili neće pojaviti genije; i ništa više.

Jedina racionalna teorija genija, koja prihvaća znanstvene činjenice o nasljeđivanju i objašnjava što genije jest, dolazi iz koncepta reinkarnacije. Ako smatramo da je pojedinac duša, to jest neuništivi i evoluirajući Ego i da se pojavljuje u tijelu koje odgovara stupnju njegova rasta i zadaći koju mora obaviti u tom tijelu, tada vidimo da su njegove emocionalne i mentalne osobine rezultati iskustava koja je stekao u prošlim životima. Ali budući da ih može izraziti jedino kroz odgovarajuće tijelo i mozak, oni moraju biti takve vrste kakvima ih je Priroda kroz nasljeđivanje odabrala u tu svrhu. Manifestiranje bilo kakve sposobnosti ovisi o dva nerazdvojna čimbenika; prvo je Ego ili svijest koja je ponovljenim eksperimentima u prošlim životima razvila tu sposobnost; a drugo je odgovarajući instrument, fizičko tijelo tako strukturirano da omogućava izražavanje te

sposobnosti. Stoga kad razmatramo kvalitetu genija, ako s jedne strane on nema tijelo koje je oblikovano od takvih genetskih čimbenika koji ne koče njegov genij, 'zaustavljen' je, ali s druge strane ako Priroda proizvede tisuću tijela koja nisu 'zaustavljena', to ne znači da ćemo *ipso facto* imati tisuću genija. Dvije evolutivne linije moraju se približiti prije nego što se ikakva sposobnost, koja nije čisto funkcionalna, može manifestirati. Prva je evolucija neuništive Svijesti, koja stalno eksperimentira sa životom i polako postaje stručnjak u tome; a druga je evolucija fizičke strukture, koju se odabire pomoću naslijeđenih odgovora na poticaje iznutra.

Ako s ovim kao ključem za ono što se događa u Prirodi ispitamo različite genije što ih je svijet stvorio vidjet ćemo da se oni sjećaju svojih prošlih života dok pokazuju svoju genijalnost. Uzmimo za primjer takvog genijalca kao što je mladi violinist Misha Elman, koji je prije nekoliko godina započeo svoju glazbenu karijeru; tada je bio još dječak, a već je pokazivao blistavu tehniku. Možda bismo sasvim legitimno mogli opravdanje za to naći na Mendelovom tragu, kao posljedicu rijetkog spoja genetskih čimbenika; ali ni po kojoj teoriji fizičkog nasljeđivanja ne možemo objasniti ono što je iznenadilo najstrože glazbene kritičare – Elmanova *interpretacija*. Jer tek u interpretaciji glazbe može njen ljubitelj vidjeti glazbenikovu dušu, je li ona velika ili mala, poznaje li izvođač život umjetno ili je dotakao njegovu srž. Interpretacija Mishe Elmana je bila apsolutno spontana, nije oponašala učitelja i otkrivala je čovjeka, a ne dječaka. Nije čudo što su mnogi kritičari bili zbunjeni i što je glazbeni kritičar londonskog *Daily Telegrapha* napisao:

«Kiša je bučno udarala po krovu i grom je tutnjio, ali Misha Elman je mirno nastavio s najavljenim Paganinijem, Bachom i Wieniawskim. Mirno ne znači ravnodušno. Imali

smo već ravnodušnih čuda od djece na našim pozornicama; Misha nije jedan od njih. Na njegovom licu, dok povlači gudalo, leži veliki mir i tek tu i tamo, uz odlučniji izraz primakne obraz instrumentu kao da od njega prima poticaj, a njemu predaje otkucaje svoje duše. Čudo ovog dječaka ne leži u njegovom načinu izvođenja teških dijelova. Kad bi bilo tako možda bismo samo usputno zabilježili ustvrdivši da među djecom ove generacije ima puno onih koji teške dijelove sviraju kao što su se njihovi prethodnici igrali klikerima. Pogledali smo iza vještine prstiju i gudala i možemo reći, kao netko iz stare škole, da od ovog dječaka dolazi savršenstvo kakvo samo violina može pružiti.

Tražeci objašnjenje ovoga – zašto Misha Elman, obraza položenog na drvo, otkriva spoznaju i osjećaj čovjeka koji se uzdigao do visina i sišao u dubine ljudskog života – jednostavno priznajemo da to prelazi naše sposobnosti. Možemo se jedino nadati i razmišljati o danu kad će sveobuhvatna znanost doba koje je puno naprednije od ovog našeg otkriti tu posebnu strukturu mozga ili njegove prilagodbe zbog koje djeca imaju moći što ih odrasli uzalud traže. Te moći mogu biti Wordsworthovi 'oblaci slave' nekog drugog svijeta. Ako je tako kakav slavan trenutak je bilo rođenje Mishe Elmana! Dječaka smo slušali u jednom Paganinijevom komadu i jednom Wienawskog, oba su bila obasjana, što možemo samo zamisliti, nesvjesnom genijalnošću koja jednako sja na dobro i na zlo, izvlačeći najbolje iz oba. Na samoj izvedbi ovih djela nećemo se zadržavati, radije ćemo o čaroliji trenutaka u kojima je glazba davala misteriozni osjećaj mladog izvođača i oslikala ne lik opsjenara nego lice anđela!»

Ako prema linijama reinkarnacije pretpostavimo da je Misha Elman duša koja se u svojim prošlim životima 'uzdigla

do visina i sišla u dubine ljudskog života', tada imamo razumno objašnjenje njegove genijalnosti. U svakoj njegovoj izvedbi se odražava ukupnost njegovih prošlih iskustava i on nam kroz svoju glazbu može pričati o čovjekovoj tuzi i radosti, zato što je kao čovjek u prošlim životima iskusio oboje i zadržao ih u pamćenju kao emocionalne i intelektualne generalizacije. Ovo objašnjenje se dalj slaže sa znanošću, zato što reinkarnacijska teorija genija pretpostavlja da glazbena duša treba tijelo s glazbenim nasljeđem, koje je evolucija 'izabrala' i sazдалa od odgovarajućih genetskih čimbenika.

Samo reinkarnacija objašnjava jednog drugog genija koji prema svim drugim teorijama ostaje zagonetka. U književnosti Keats je poznat kao 'najgrčkiji' od svih engleskih pjesnika; on je po prirodi imao taj jedinstveni osjećaj života koji je bio blago grčkog temperamenta. Da je bio grčki đak i da je išao tragom grčke kulture mogli bismo time objasniti Keatsovu *anima naturaliter Graeca*. Ali kad znamo da je Keats znao 'malo latinskog i još manje grčkog' i da je život počeo kao naučnik kod kirurga i student medicine, možemo se zapitati zašto on ne pjeva kao kršćanski pjesnik, nego kao neki grčki pastir rođen na padinama Etne. Međutim svako čuđenje prestaje istog trena kad pretpostavimo da je Keats reinkarnacija nekog grčkog pjesnika i da se sjeća svojih prošlih života dok se vraća grčkim načinima razmišljanja i osjećanja.

S reinkarnacijom kao ključem, zanimljivo je vidjeti kako malo analize nam omogućava da odredimo gdje je u prošlosti neka osoba živjela. U evropskoj i američkoj kulturi postoje tri glavna tipa 'reverzije', u Rim, u Grčku i u Indiju. Svatko tko je proučavao rimske institucije i koncept života nema problema uočiti kako je engleski temperament u velikoj mjeri jednak rimskom samo u modernoj odori; na primjer u pisanoj povijesti, vrijednosti takvih povjesničara kao što su Gibbon,

Macaulay i Hume su praktično iste kao kod rimskih povjesničara Salusta, Tacita, Livija i ostalih; međutim ako uzmemo francuske povjesničare vidjet ćemo da su puno bliži grčkim povjesničarima. Jednadžba Tennyson=Virgilije zasigurno nije nategnuta za one koji poznaju kvalitete oba pjesnika.

Reverziju u Grčku jasno nalazimo u pisaca kao što su Goethe, Schiller i Lessing. Zašto su ovi pisci Njemačkoj, s neograničenim oduševljenjem, obznanili poruku iz 'stare Grčke', osim ako nisu znali iz svojih vlastitih iskustava iz prošlih života što to je grčka kultura još uvijek imala za ljude? Jer što je oduševljenje nego nastojanje duše da u životu iskusi svježinu i radost što ih je upoznala negdje drugdje i čiji zov ponovo prepoznaje? Ovi ljudi entuzijazma, ovi pioniri budućnosti nisu čudaci ili hir Prirode; samo pomislimo o njima kao o reinkarniranim dušama koje se u svom oduševljenju sjećaju svojih prošlih života i oni postaju ne čudaci nego prvi plodovi slavnog čovječanstva koje treba nastati.

Tko se od onih koji su proučavali Platona nije sjetio platonističkih koncepata dok je čitao Emersona? Premda nema Platonovu originalnost i hrabrost, ipak je Emerson istinski 'Grk'; nije potreban veliki polet mašte da bi ga se vidjelo kao Platonovog sljedbenika iz Aleksandrije. Isto je tako sasvim prirodno da je Emerson, nakon što je postao kršćanski svećenik pokušao prenijeti svoju poruku i kad to nije uspio, potražio svoj vlastiti put kao književnik koji govori o Svjetskoj Duši! I tko od onih koji su proučavali indijske filozofije u Kantu, Fichteu i Hegelu ne prepoznaje vedske filozofe, a budističkog filozofa u Schopenhaueru? Svi oni se ponovo okreću svom filozofskom zanimanju za prijašnje živote i svoja davna uvjerenja iznose briljantnije nego prije.

Kad god se svijetu ponude neki dublji slojevi ljudskog bića, kroz neku filozofsku, književnu, umjetničku ili znanstvenu kreaciju, možemo uočiti tendencije započete u prošlim životima. Jer predstava ljudskog života nije planirana i ostvarena u nekoliko kratkih godina koje počinju rođenjem i onaj koji zna za reinkarnaciju može lako uočiti gdje su nestali dijelovi te predstave.

Budući da reinkarnacija utječe na velike grupe pojedinaca ona je fascinantno područje istraživanja za onoga koji ima povijesnih sklonosti. Spomenuo sam da su Englezi kao narod u velikoj mjeri reinkarnacija starih Rimljana; ali tu i tamo naiđemo na iskricu Grčke u ljudima poput Bayrona, Ruskina, Matthewa Arnolda i u onim Englezima i Engleskinjama koji imaju grčki osjećaj života, a okruženi engleskom tradicijom oni su poput stranaca u stranoj zemlji. Neka se takav 'reverzibilni' Grk, gdje god bio rođen u ovom životu, uputi u južnu Italiju ili Grčku počet će se sjećati svojih prošlih života instinktivnom bliskošću koju će osjetiti u skrivenom duhu drveta, jezera i brda. Onako kako to ne može nitko osim Grka, on će naći radost u sunčevom sjaj, nasadima limuna, vinogradima i vodopadima, koji u toj zemlji šalju poruku Prirode kao ni u jednoj drugoj.

Postoje i drugi, zadnji put rođeni u srednjem vijeku negdje u Evropi, možda u Italiji, Španjolskoj ili Njemačkoj, koji kad ponovo posjete zemlju svog prethodnog rođenja osjetit će neobičnu bliskost sa stvarima što im promiču pred očima. Na čudne načine oni poznaju živote ljudi i razumiju uzroke stvari. Za neke ovi tajanstveni doživljaji sjećanja mogu biti najsnažniji u Egiptu ili Indiji ili Japanu; ali na svakom mjestu gdje imamo intuitivno razumijevanje stranaca imamo neki vid sjećanja na prošle živote.

U karakterističnom intelektualnom pristupu Francuza vidimo reinkarnaciju mnogo stvari koje su se razvile u kasnoj Grčkoj. Francuska intelektualna jasnoća i nepristrana gorljivost da se stvari vide 'kakve jesu' (donosilo to materijalnu korist ili ne) su tipično grčki. A možda, kad bismo mogli potpunije poznavati život Feničana, vidjeli bismo ih ponovo rođene u današnjoj Njemačkoj. Tada bi trgovačko suparništvo između Engleske i Njemačke za osvajanje tržišta na istoku bilo samo ponovo rođeno suparništvo između Rima i Kartage za tržištima Sredozemlja.

Erupcija grčkog ega je prilično očita u SAD-u. Posebno na Pacifičkoj obali ima puno muškaraca i žena čisto grčkog temperamenta iz vremena prije Perikla, a opet nije rijetkost da su njihovi preci bili puritanci iz Nove Engleske. Također u Americi imamo grčke sofiste u punoj snazi među piscima 'Nove misli' koji se pojavljuju tamo svaki mjesec. U njima nalazimo neke osobine koje je Platon navijestio kod grčkih sofista – puno zdravog razuma i mnogo dobrih savjeta, neovisnost o putokazima i tradicijama, neograničena vjera u svoju vlastitu panaceju i davanje njihove poruke Duha 'na razmatranje'. Dok su bili u Grčkoj nedostajalo im je razlikovanje između Sofizma i Mudrosti, a u dvadesetom stoljeću to se vraća kao zbrka između ideja 'Nove misli' o Božanskom životu i stvarnog života Duha. Nadajmo se da kao što su sofisti pomogli donijeti Zlatno doba u grčku, isto tako su zagovornici 'Nove misli' prethodnici Istinske Misli, koja nije ni nova ni stara, a koja treba osvanuti.

Tu i tamo u Indiji naiđemo na osobu koja očigledno nije Hindus. Uglavnom se čini da se moderne Hinduse rijetko nalazi u drugim zemljama u kasnijim inkarnacijama; ali povremeno se može sresti muškarca ili ženu za koje sakrosanktne institucije pravovjerja nemaju nikakvo značenje i

koji pohlepno preuzimaju zapadnjačke ideje progresa. Neki od njih su 'engleski povratnici' u sadašnjoj inkarnaciji i time možemo objasniti njihov mentalitet. Ali kad nađemo čovjeka koji nikada nije napustio Indiju, koji je odgojen u strogom pravovjerju, a ipak se zdušno bori za strani način razmišljanja, zasigurno imamo ego koji se 'vratio iz Evrope', iz Grčke ili Rima ili neke druge od mnogih država zapada.

Ne smijemo zaboraviti pažnju usmjeriti na egoe iz Grčke koji su se vratili u Evropu da bi potakli umjetničko doba. Onome tko je upoznat s grčkom skulpturom i arhitekturom nije teško vidjeti grčke umjetnike ponovo rođene u talijanskim majstorima slikarstva i arhitekture. Više nema kulta božice Atene i Bogova; sada je tu Djevica Marija i sveci. Otkuda talijanskim majstorima ta sigurnost poteza ako ne iz prošlog života u Grčkoj? Također je zapanjujuće kako su Rimljani, vrhunski majstori u portretiranju, ponovo rođeni u engleskim portretistima Gainsboroughu, Reynoldsu, Lawrenceu i drugima.

Isto tako ne smijemo zaboraviti skupinu Grka koji su poput poplave preplavili elizabetinsku pozornicu, Marlowe, Beaumont, Fletcher, Peele, Johnson i drugi – nisu li oni pogani ogrnuti u tanki engleski veo? Oni su život osjećali na ne engleski način; prvo osjećaj i onda misao proizašla iz osjećaja. Grk je uvijek Grk, kojim god jezikom mu bilo dano da govori i njegov potez u umjetnosti nije lako sakriti.

Snažni utisci koje je svijest doživjela u prošlom životu obično se u sadašnjem pojavljuju kroz neko neobično raspoloženje ili osjećaj. Ponekad se strahovi od gmižućih stvorenja, vatre, oštih predmeta mogu objasniti na ovaj način, premda su ove 'fobije' ponekad samo podsvjesni podsjetnici iz ovog života. U slučajevima gdje se ne javlja podsvijest sadašnjeg tijela sigurno mora postojati neki šok koji je možda

rezultirao smrću u prošlom životu. Posljedice se javljaju sada u nekom nekontroliranom strahu ili nelagodi u blizini onoga što je izazvalo šok. Još čudniji je stav jednog pojedinca prema drugom, a koji je prenesen iz prošlog života. Ponekad čovjek vidi čudnu sliku kad djevojčica od deset ili dvanaest godina brine o svojoj majci, kao da su uloge zamijenjene i kao da ima tešku zadaću izvesti svoju majku na put kojim bi sama trebala ići. Dublje je psihološke prirode što žena, a to se ponekad događa, udana za čovjeka koji joj nanosi patnju nalazi milosrđe za njega možda jedino kad ga gleda ne kao muža nego kao sina. Ovdje imamo podsjetnik na život u kome je on stvarno bio njeno dijete, a bolja strana njegove prirode se iskazivala prema njoj.

Prilično smiješna situacija sa sjećanjima se nalazi u slučajevima kad se između prošlog i ovog života dogodi promjena spola. Posebno na zapadu, gdje je puno izraženija razlika u temperamentu među spolovima nego na istoku, nije rijetkost da djevojčica koja se ne voli igrati lutkama i uživa u dječaćkim igrama je u stvari ego koji je samo preuzeo tijelo suprotnog spola od onog koje je poznavalo mnoge živote. Mnoga djevojčica odbija suknje i potrebne su godina prije nego što im se napokon preda. Postoje žene na čijim licima i držanju je još uvijek prilično vidljivo iscrtana posljednja muška inkarnacija. Sličnu se stvar može vidjeti i u nekih muškaraca koji u ovaj život donose tragove svojih navika da razmišljaju i osjećaju kako su to činili dok su zadnji put imali žensko tijelo.

Razmatranje mnogih psiholoških zagonetki koje sam nabrojao pokazat će nam da se u stvari ljudi sjećaju ponešto iz prošlih života. Istina ta su sjećanja neizravna, samo navika ili raspoloženje, ali svejedno sjećanja na prošlost. Većina ljudi spremnih prihvatiti reinkarnaciju kao životnu činjenicu prirodno postavljaju pitanje: «Ali zašto se ne sjećamo

potpuno?» Na to postoje dva odgovora, a prvi je: «Za nas je najbolje da se ne sjećamo izravno ili potpuno sve dok nismo spremni za uspomene.»

Za uspomene nismo spremni tako dugo dok na nas djeluju sjećanja iz prošlosti. Na primjer kad se sjećamo nekog bolnog događaja, do određene točke prošlost djeluje ne samo na našu sadašnjost nego isto tako i na našu budućnost, a u oba slučaja je to štetan utjecaj; i zato sve dok ne prijeđemo preko područja utjecaja prošlosti, uspomena oslabljuje, a ne ojačava, naš karakter. Uzmimo jedan ekstremni, ali ipak tipičan, slučaj. Pretpostavimo da je u prošlom životu neki čovjek izvršio samoubojstvo kao najlakši način izlaska iz teškoća. Dok umire u njegovom umu će biti puno mentalne patnje, a posebno će mu nedostajati povjerenje u vlastite sposobnosti da smiri oluju. Samoubojstvo ne okončava njegovu patnju, jer ona će se poslije smrti nastaviti neko vrijeme još oštrije, dok se polako sama ne iscrpi. Pročišćenje će doći kroz veliku patnju i kad ona završi u njemu će nastati profinjena vizija i puniji odgovor na poticaje njegove više prirode. Kad se onda ponovo rodi imat će snažniju svijest, kao rezultat patnji. Ali će još uvijek zadržati nedostatak povjerenja u svoje sposobnosti, jer poslije njegove smrti nije se dogodilo ništa da to promijeni. Povjerenje se može steći ovladavanjem činjenicama i upravo to je razlog zbog kojeg se vratio. Prije ili kasnije će se suočiti sa situacijom koja je slična onoj kad je u prošlom životu pogriješio. Kako se u novom životu oko njega gomilaju teškoće, još jednom će voditi staru bitku. Činjenica da je izvršio samoubojstvo će sada doći kao namjera da to učini ponovo, kao predavanje samoubojstvu kao najlakšem izlazu. Ali s druge strane, uspomena na patnju poslije prošlog samoubojstva će se također vratiti kroz još snažniji poticaj svijesti da ovog puta rješenje ne smije biti kroz dizanje ruke na sebe. U ovom stanju mentalnog pritiska, kad

čovjeka ne jednu stranu vuče njegova prošlost, a na drugu njegova budućnost, ako se bude živo sjećao kako je izvršio samoubojstvo u sličnoj situaciji u prošlosti, vjerojatno će na njega djelovati taj prošli čin, a pomanjkanje povjerenja će se pojačati i ponovo će sve rezultirati samoubojstvom. Zaboravljanje detalja iz prošlosti koji razdiru živce omogućuju da se bori puno muževnije. Mi vrlo malo razumijemo koliko nama dominira naša prošlost. Naravno da je blagoslov za većinu nas to što su dobri Bogovi prebacili veo preko sjećanja koja, na ovom stupnju evolucije, mogu biti samo žalosna i to na mnogo načina.

Samo dok se identificiramo sa svojom prošlošću, ta prošlost je skrivena od nas, osim na neizravan način kao sposobnosti i sklonosti. Ali izravno sjećanje će doći ako naučimo odvojiti svoje sadašnje biće od onog prošlog. Mi smo uvijek Budućnost, ne prošlost: a kad budemo mogli gledati na svoju prošlost – prvo ovog života, a poslije i onih ranijih – bez strasti, neosobno, u perspektivi, poput suca koji se ne identificira s činjenicama prije donošenja presude, tada ćemo se početi izravno sjećati detalja iz prošlosti – ali do tada kao što istinski kaže Tennyson:

«Putujemo ovom donjom stazom,
Stazom kojom smo prošli, trn i cvijet,
Tamni u kasni sat,
Da život ne pogriješi i ne osvrne se.»

Drugi razlog za to što se izravno ne sjećamo svojih prošlih života je ovo: 'Ja' koje pita 'Zašto se ja ne sjećam'? *nije* živjelo u prošlosti. Duša je živjela, ne to 'Ja' sa svim svojim ograničenjima. Ali zar to 'Ja' nije Duša? Za većinu ljudi nije, a ta činjenica će biti očita ako razmislimo o toj stvari.

Prosječan muškarac ili žena jedva da je Duša u tolikoj mjeri koliko je hrpa osobina uvjetovanih spolom, vjerom i nacionalnošću. Ali Duša je besmrtna, to jest, nema osjećaja slabljenja ili smrti; nema ideju vremena, koje ju navodi da misli kako je mlada, troši se i stari; ona nije ni muško ni žensko, jer u sebi razvija najbolje osobine oba spola; nije ni hinduska ni budistička ni kršćanska ni muslimanska zato što živi Jedan Božanski Život i asimilira taj Život u skladu sa svojim temperamentom; nije ni indijska ni engleska ni američka, jer ne pripada ni jednoj zemlji premda njen vanjski omotač, fizičko tijelo, pripada određenoj rasi; nema ni kaste ni klase, jer zna da svi sudjeluju u Jednom Životu i da pred Bogom nema ni brahmana ni šudre, ni Židova ni Arijevca, aristokrata ni plebejca.

To je ona Duša, koja izdvaja jedan dio sebe, Osobnost, u razdoblju od jednog ljudskog života, 'kao predmet ozbiljnog eksperimenta i doživljaja (iskustava)'.
Kroz *personu*, 'masku' bebe, djeteta, momka ili djevojke, muškarca ili žene, neženje, usidjelice ili domaćice, starca ili starice, ona promatra život i dok to radi eliminira iskrivjavajući smjer koji daje vanjski omotač. Njene osobnosti u prošlosti su bile lemurijske ili atlantiđanske, hinduističke ili grčke ili rimske i iz njih ona izvlači najbolje i odbacuje ostalo. Sve književnosti, znanosti, umjetnosti, religije i civilizacije su njena škola i igralište, radionica i učionica. Njen patriotizam je prema nerazdvojivom Čovječanstvu, a njen moto je kooperacija s 'Božjim planom, Evolucijom'.

Ta Duša je imala prošle živote. Koliko od te Duše smo mi, muškarci i žene, koji postavljamo pitanje: «Zašto se ne sjećamo prošlih života?» Pitalac je samo osobnost. Tijelo te osobnosti ima mozak u čije stanice su utisnute uspomene iz prošlih života; te uspomene su u Božanskom Čovjeku koji ne pripada

vremenu, vjerovanju ili zemlji. Da bi se sjetio prošlih života Duše, mozak osobnosti mora postati ogledalo u kome se uspomene Duše mogu reflektirati. Ali prije nego što one mogu ući u mozak moraju se, jedna po jedna, ukloniti različite predrasude – smrtnosti, vremena, spola, boje, kaste.

Tako dugo dok smo umotani u bezvrijedne misli o ekskluzivnom nacionalizmu i u uskogrudna vjerovanja, tako dugo zadržavamo barijere između svojih viših i nižih bića. Treba prvo ostvariti intelektualni odgoj i široke simpatije 'bez obzira na rasu, vjeru, spol, kastu ili boju', prije nego što, kao kroz oblake, bljesne naša istinska svijest kao Duša. Ne postoji brži način da otkrijemo što smo kao besmrtnici izvan vremena od otkrivanja što nam je Posao u vremenu.

Neka čovjek otkrije Posao za koji je žrtva i žrtvovanje najiskrenije zadovoljstvo i tada će se polako veća svijest duše spustiti u mozak te osobnosti. S tim silaskom počinje izravno sjećanje na prošle živote. Kako sve više osobnost probija naprijed, ne želeći više svjetla nego što je potrebno za slijedeći korak na putu prema cilju svog posla, postupno jedna po jedna predrasuda izgori na vatri pročišćenja. Kao što sunce što se više penje raspršuje više oblaka, isto vrijedi za život osobnosti; ona zna da 'čovjekova duša je besmrtna, a njena budućnost je budućnost stvari čiji rast i sjaj nemaju granica'.

Onda se vraćaju uspomene iz prošlih života. Kako dolaze znaju oni koji žive takav život. Ima puno znanja koja su korisna čovjeku, ali ni jedno nije veće od ovog: «Evolucija je činjenica, a metoda evolucije je stalno zaranjanje u materiju ispod zakona prilagodbe». Ovo je znanje za sve koji pravilno traže; a pravi način je biti Brat svim ljudima 'bez obzira na rasu, vjeru, spol, kastu ili boju.'

VIZIJA DUHA

Povijest ljudskog roda je povijest ideja, a stupnjevi kroz koje su se ljudi penjali od divljaštva do civilizacije se međusobno razlikuju po utjecaju određenih velikih učenja. Među onim učenjima koja su oblikovala civilizacije ideja o Evoluciji stoji kao glasnik novog razdoblja u misaonom svijetu. U početku su je smatrali čisto akademskom zanimacijom, uskoro je prepoznata njena praktična vrijednost, a danas je neophodna za razumijevanje svakog problema u svim područjima života.

Usprkos toga činjenica je da je učenje o evoluciji teorija. Nitko nije živio dovoljno dugo da bi vidio dovoljno karika u evolutivnom lancu koji bi potvrdili da su se izneseni događaji doista tako i dogodili i da lanac nije mašta nego činjenica. Ipak svi prihvaćaju evoluciju kao dinamičnu ideju, zato što poput čarobnog štapića čini čuda u misaonom svijetu. Ona stavlja u red heterogene prirodne organizme i od neživog atoma do protoplazme, od jednostaničnog do višestaničnog organizma, od beskralježnjaka do kralježnjaka, od majmuna do čovjeka, vidi se jedna uzlazna putanja života.

«I želeći postati čovjek, crv se penje kroz sve vrste oblika.»

No nitko ne može reći da je evolucija ugodna tema za razmišljanje, jer postoji okrutnost u metodama djelovanja Prirode. Ona se čini sasvim okrutnom i rastrošnom, stvarajući i usavršavajući stvorenja samo da bi se međusobno lovila, stvarajući više nego što može preživjeti u brutalnoj borbi za

egzistenciju. Priroda gradi i razgrađuje i ponovo gradi sve s jednim ciljem da određeni tip preživi, bez obzira na zadovoljstvo ili bol pojedinačnog života. Sami ljudi, premda prilično oholi u svojoj zamišljenoj slobodi misli i djela, su tek figure u njenoj igri. Što potpunije, iz činjenica koje su znanstvenici sakupili, razumiju evoluciju to ispravnije mogu ljudi, zajedno s Omarom, reći za svoje rođenje, život i smrt:

«U ovaj Svijet, a ne znajući zašto
niti odakle, kao voda – htio, ne htio tečem,
i iz njega, kao vjetar preko pustinje
ne znajući kamo, htio, ne htio lutam.»

Naravno da ovaj stav ne dijeli većina ljudi. Milijuni vjeruju u Stvoritelja i da 'Bog je na nebu. Sve je u redu sa svijetom!' No nije pretjerivanje reći da njihov optimizam stalno prima teške udarce. Niti jedan dovoljno senzibilan muškarac ili žena ne može pogledati oko sebe i ne složiti s Tennysonovom usporedbom života i drame:

«Prvi čin, ova Zemlja, pozornica zamračena jadom
sve ste bolesni od promjena scena
no budite strpljivi. Naš Pisac bi mogao
u petom činu pokazati i što ova divlja drama znači.»

i ideja Evolucije i ideja Božanskog Vodstva, kako se trenutno shvaćaju, ne zadovoljavaju u potpunosti potrebe ljudi za nadahnutim pogledom na život. Prva naravno pokazuje blistavu predstavu Prirode, ali ne nosi poruku za pojedinca, osim da najbolje iskoristi svoj kratki život i da se stoički preda uništenju kad Priroda više ne bude imala koristi od njega. Druga govori ljudskim srcima zavodljivim glasovima moći

koja pridonosi pravednosti, ali ona Boga vidi jedino u prazninama neizmjernog svemirskog reda koje znanost otkriva. Očito je stoga da je svaka filozofija koja postulira nerazdvojni odnos, između Boga i evolucije, između Prirode i čovjeka, vrijedna istraživanja, a to je pogled na život što ga u svjetlu jedne velike ideje predlaže Teozofija.

A ta ideja je o Evoluciji Života. Kao što nam moderna znanost govori o neprekidnoj promjeni oblika od protoplazme do čovjeka, tako isto Teozofija tvrdi da postoji promjenjivi, rastući život. Ovaj život ne potiče iz oblika, premda ga ponekad vidimo povezanog s njima; a o njemu Teozofija kaže da je prvo neuništiv i drugo da evoluirá.

Život je neuništiv u smislu da kad se neki organizam uništi nije sve uništeno, jer ostaje život koji je još uvijek svjestan. Ako neka ruža izblijedi i latice joj se osuše i otpadnu, život te ruže zbog toga ne prestaje, on nastavlja u Prirodi, zadržavajući u sebi sve sjećanja na sva iskustva koja je stekao kao ruža. Onda kroz neko vrijeme, u skladu s razumljivim zakonima taj život udahnuje dušu nekoj drugoj ruži nekog drugog proljeća, donoseći sa sobom uspomene iz prvog života. Stoga kad god se čini da je umrla neka živa stvar, kristal ili biljka, životinja ili čovjek, uvijek ostaje neuništivi život i svijest, čak i onda kad svima izgleda da je taj predmet bezživotan i da je proces raspadanja započeo.

Nadalje taj život evoluirá na potpuno isti način kao što, kako kažu znanstvenici, evoluirá neki organizam. Život je prvo amorfan i vrlo malo odgovara na podražaje izvana; u sebi zadržava tek blijede uspomene na iskustva što ih je bio stekao u ranijim utjelovljenjima. Ali on prolazi iz jednog stadija u drugi, kroz sve složenije organizme dok polako ne postane puno određeniji, puno raznovrsniji u svojim funkcijama. Kako vanjski oblik evoluirá od protoplazme do čovjeka isto tako

evoluiraju i život koji ga nadahnjuje. Sva Priroda, vidljiva i nevidljiva, je polje za evoluciju života kroz cijeli niz evoluirajućih oblika. Veliki stadiji evolucije ovog života su od minerala do biljke, od biljke do životinje i od životinje do čovjeka.

Učenje o životu koji evoluiraju kroz evolutivne oblike odgovara na neka pitanja koja zbunjuju današnje biologe. Mnoga činjenica za koju se smatralo da je izvan znanstvenog područja sada se vidi kao ilustracija novih zakona, a provalije koje su postojale premoštene su kako bi učenje o evoluciji postalo logičnije nego ikada prije. Ono nadalje pokazuje da Priroda nije rasipna i da je samo prividno okrutna, jer ništa se ne gubi, budući da život čuva svako iskustvo iz svakog životnog oblika koji je u procesu prirodnog odabira uništen. Prošlost živi u sadašnjosti da bi potvrdila kako namjera Prirode nije pobjeda smrti nad životom, nego vječna pobjeda života nad smrću kako bi od neživih stvari napravio besmrtna čovjeka.

U svakom ljudskom biću se vidi isti ovaj princip neuništivog, evoluirajućeg života. Jer čovjek je individualni život i svijest, besmrtna duša sposobna živjeti odvojena od tijela koje obično nazivamo 'čovjek'. U svakoj duši je na djelu proces evolucije. Ulaskom u život kao duša, čovjek je slabe i kaotične svijesti, nejasna i nedefinirana shvaćanja svrhe života i sposoban tek za uski raspon misli i osjećaja. No i on evoluiraju od nedefiniranog prema definiranom, od jednostavnog prema složenom, od kaosa prema redu.

Čovjekova evolucija je kroz niz manifestacija u fizičkim tijelima, prelaskom u trenutku smrti iz jednog tijela u novi život u novom tijelu. Prilikom tog prelaska on sa sobom nosi sjećanja svih iskustava koja je sakupio u prošlosti. Ovaj vid evolucije života koji djeluje na ljude se naziva Reinkarnacija.

Kao što su svi procesi u Prirodi shvatljivi uz hipotezu o evoluciji organizama, tako isto sve što se događa čovjeku postaje razumljivo u svjetlu reinkarnacije. Kao što evolucija vezuje sve oblike pomoću vrsta i rodova, obitelji i redova, razreda i grupa, podkraljevstava i kraljevstava u jedan nosalomljivi lanac, tako reinkarnacija povezuje sve ljudsko iskustvo u jednu cjelovitu filozofiju života. Sada ćemo vidjeti kako nas reinkarnacija nadahnjuje i objašnjava misterije oko nas.

Zajedno sa mnom zamislite da planina simbolički predstavlja postojanje i da se milijuni ljudi penje na njen vrh. Potrebno je mnogo dana prije nego što putnik stigne na cilj. Dok se on dan za danom penje, pogled na stvari ispod i iznad njega se mijenja; nove slike mu pozdravljaju oči, novi zrak je oko njega; oči će mu se privikavati na nove obzore i korak po korak predmeti će mijenjati oblik i proporciju. Na kraju, kad dođe na vrh, pred njim će pući pogled i jasno će vidjeti svaki dio puta kojim se penjao, zašto se spustio u ovu dolinu i zavio oko one litice. Neka ta planina predstavlja postojanje, a penjači po njoj muškarce i žene koji su besmrtni duše.

Pomislimo sada na trenutak o putnicima u podnožju planine koji se trebaju popeti na njen vrh. Znamo kako ograničen mora biti njihov obzor i kako malo su u stanju vidjeti od duge staze ispred njih. Neka ti putnici predstavljaju najnazadnije i najneinteligentnije muškarce i žene što ih danas možemo pronaći. Prema reinkarnaciji to su dječje duše koje su tek ušle u egzistenciju da bi prošle evoluciju i postale savršene duše. Da bismo razumjeli proces evolucije pratit ćemo jednu od njih dok se korak po korak penje uz planinu.

Prva stvar koju ćemo opaziti je da ta dječja duša pokazuje dvojnost. Jer ona je duša i tijelo, duša je od Boga, a tijelo od životinje.

«Gospod je dao životinjsku kuću čovjekovoj duši
A čovjek je rekao, 'Jesam li tvoj dužnik?'
A Gospod će – 'Još ne: ali očisti je koliko možeš
Pa ću ti dati bolju.'

Tijelo koje čovjek nastanjuje nosi u sebi snažan instinkt samoodržanja koji je nastao u okrutnoj borbi njegovih životinjskih predaka za preživljavanje: on sam, kao duša došla od Boga, intuitivno razlikuje dobro i zlo, ali trenutno nema svoju volju. Da bi se zaštitilo tijelo zahtjeva nametljivost i sebičnost; u nedostatku volje koja bi usmjerila evoluciju čovjek djeluje kako ga tijelo goni.

Vizija odvojenog bića

Otuda je na ovom najranijem stupnju duše čovjekova vizija života ona o odvojenom biću. 'Moje, a ne tvoje' princip je njegove aktivnosti; pohlepa vlada njime, a žeđ za uzbuđenjem ga pokreće i malo haje što je nepravedan i okrutan prema drugima dok živi kroz dane i noći sebičnosti i nametljivosti. Čini se da ima snažnu volju kad je u stanju zgaziti slabije pred sobom. Ali u stvarnosti on uopće nema volju, jer je igračka životinjskog naslijeđa koje ne može kontrolirati. Slobodnu volju ima koliko i kotač vodenice u brzacima potoka. On je samo alat 'volje za životom' koja ispunjava svrhu što nije njegova vlastita.

Milijuni ljudi oko nas su na tom prvom stupnju. Njihovo lukavstvo, koje se teško može nazvati intelektom, je ono Falstaffovo za koga 'svijet je školjka koju ću mačem otvoriti'. U svojim najmanje životinjskim fazama cilj u njihovom životu

je udobnost: 'Oblačili su se, jeli, razgovarali, izgovarali riječi; drugih sposobnosti gotovo da i nisu pokazivali'. Svijet oko njih im je besmislen i jedva da su u stanju čuditi se. 'Neka se izlazak Sunca, neka se stvaranje svijeta dogodi dva puta i prestat će biti predivno i pažnje vrijedno.' Središte svemira je u njima i niti brinu niti znaju je li moguće neko drugo središte.

A ipak jednom kad otkrijemo da je svaka od tih duša besmrtna i da je njena budućnost 'budućnost onoga čiji rast i sjaj nemaju granice' tada počinjemo shvaćati zašto, u toj ranoj fazi, sebičnost igra tako važnu ulogu u njihovom životu. U fazama koje će doći svatko od njih mora biti sposoban da sam čvrsto stoji na temelju koherentne osobnosti; sada je vrijeme da razviju inicijativu i snagu. Brzi su na osveti, ali klica brzog odlučivanja tako raste; vole vladati i okrutni su, ali sjeme inteligentnog ponašanja rezultira iz životinjskog lukavstva koje pokazuju. Svako zlo koje učine mora se jednom platiti kroz služenje žrtvama; ipak u cjelini zlo koje učine u ovoj fazi je manje po količini i silini, ma kako to izgledao, nego ono što ga čine u kasnijim fazama, kad je inteligencija oštrija, a osjećaj snažniji. U određenom razdoblju ljudske evolucije sebičnost ima svoje opravdano mjesto, jer i ona je sila koju se koristi za izgradnju rajskog grudobrana.

Ove duše, čija mladost je i sama uzrok sebičnosti, su u biti božanske. U njima nema zla pozitivne vrste; njihovi poroci su samo rezultat odsustva vrlina, a njihovo zlo 'je nula, ništa, tišina koja podrazumijeva zvuk'. 'Dobar čovjek' je svaki onaj koji duboko u sebi posjeduje znanje o 'jednom istinskom putu' iako se u pokušaju da ide njime čini kako nazaduje, a ne ide naprijed. Kao i biljke u vrtu, na njih pazi Onaj iz koga su došli; On poznaje savršene duše što će ih od njih vremenom napraviti pomoću promjene i rasta.

«Premda još zbunjeno on služi Meni,
uskoro ću ga povesti u jasno jutro.
Zar vrtlar ne vidi, dok kalemi pup,
Da cvijet i plod slave buduće godine?»

Iz života u život ove se duše rađaju, sad kao muškarci, sad kao žene; žive sebičnim životom i umiru i teško da će se vidjeti ikakva promjena u njihovom karakteru; no polako se u njihove živote krade nezadovoljstvo. Um im je toliko tup da ne shvaća odnos između pojedinca i cjeline, a mašta mu je toliko slaba da ne razumije kako 'čovjek ne živi samo o kruhu'. Zato su 'tisuće prirodnih šokova što im se događaju' grubo usmjereni na to da uzburkaju njihovo samoživo zadovoljstvo. Starost i smrt bacaju na njih sjene koje nemaju moć rastužiti filozofski um; bolest i nesreća vrebaju da im opterete duh i učine ih odmetnicima od sudbine koju ne razumiju. Do onog trenutka kad njihova srca ne prihvate božansku svrhu Nebeski Lovac ih progoni i 'nitko vam neće dati zaklon, tko ga Meni ne da'.

Tako su oni spremni prijeći u slijedeću fazu; položeni su temelji sposobnosti i pojedinac je čvrsto na temeljima sazdanim kroz sebičnost. Sad je došlo vrijeme da se počne teški rad 'odbacivanja sebe' i pred pogledom duše se otvara vizija slijedeće faze. Prema tipu duše to je Vizija Uma ili Vizija Osjećaja.

U životu postoje dva tipa duše, jedna u kojoj inteligencija kontrolira osjećaje i druga u kojoj osjećaj vlada umom. Niti jedna od njih nije evoluirala više od druge; obje su vaze kroz koje treba proći da bi izrasla viša sposobnost, sposobnost Intuicije. Vizija treće faze je vizija Intuicije, ali do nje duša dolazi iz prve faze bilo kroz intelekt ili kroz osjećaj. Razmotrimo prvo one duše čija evolucija ide kroz intelekt.

Vizija uma

U prošlosti ovih duša ćemo vidjeti da je puno inteligencije razvijeno u prvoj fazi; sebičnost ih je učinila brzim i lukavim u prilagođavanju onih sposobnosti koje pridonose njihovoj udobnosti. Tu inteligenciju sada preuzimaju nevidljivi Vodiči evolucije, a duša se stavlja u okoliš koji će čisto životinjsko lukavstvo promijeniti u istinsku inteligenciju. Dobra i zla što ih je čovjek posijao u prošlosti pri žetvi će se tako podesiti da mu daju poslove i zanimanja koji će ga prisiliti da o ljudima i stvarima raspravlja odvojeno od njihova odnosa prema njemu. Umjesto da iskustva važe u relacijama s osobnom udobnošću on ih počinje grupirati u tipove i kategorije; malo po malo počinje uviđati materijalni i moralni red u svemiru koji je jači od njegove volje. Svaki zakon Prirode, kad ga prvi put vidi, plaši ga, jer se čini da postoji samo zato da bi ga izigrao. Ali kasnije kad stekne više iskustva o njihovom djelovanju počinje vjerovati zakonima i ovisiti o njima u ostvarivanju svog cilja. U njemu se javlja ljubav za učenjem i Priroda više nije prazna stranica; čovjek prestaje biti 'par naočala iza kojih nema očiju'.

Vidjet ćemo da u ovoj fazi sebičnost u čovjeku još uvijek usmjerava prosudbe njegova uma. On će biti doktrinaran, pedantan, ratoboran i pun predrasuda; jer cio njegov intelekt, njegov karakter će pokazivati značajnu slabost i on će vrlo često vidjeti i predlagati principe ponašanja koje sam neće moći primijeniti na sebi. Svaki put iznova će propustiti shvatiti kako malo razumije svijet, budući da je svijet utjelovljenje života koji je više od uma, a onaj koji ga razumije samo umom uvijek će ga razumjeti krivo. Pojačani intelekt će u njemu

postati nedostatak inteligencije i on će sve stvari gledati kao kroz zatamnjeno staklo.

Mnogi životi će proći dok on kroz um polako stekne iskustva i asimilira ih u istinski koncept života. Od sada će početi preuzimati dio intelektualnog života svijeta i kad dospije na prag nove faze, vidjet ćemo ga kao radnika u znanosti, filozofiji ili književnosti. Ali njegov intelekt još uvijek ima preveliki osobni pečat i mora se učiniti neosobnim i čistim prije nego što nova vizija, ona intuicije, može biti njegova. Još jednom ćemo vidjeti da u njegov život ulazi nezadovoljstvo. Struktura koju tako naporno godinama zida srušit će se, zato što Priroda otkriva nove činjenice koje pokazuju svijetu da su njegove generalizacije bile tek djelomično istinite. Svijet za koji se mučio će ga zaboraviti, a mlađi radnici će dobiti počasti koje su trebale biti njegove. Najbolji prijatelji će ga krivo razumjeti i 'on sada, ako već ne prestaje, ipak prekida izjedanje vlastitog srca i izvana se hvata za Ne-ja za cjelovitiju hranu'.

Ali ova patnja, premda žetva plodova tužne sjetve nepravdi učinjenih drugima kroz predrasude, donosi sa sobom, prije ili kasnije, visoko pročišćenje. Na kraju duša nauči veliku lekciju o radu zbog rada, a ne zbog plodova rada. Sada poznaje radost altruističkog predavanja traganju za istinom. Student filozofija koji ne robuje ni jednoj, on sada gleda na prirodu 'kakva je' i u savršenoj neosobnosti uma rješava jednu po jednu njenu tajnu. O njemu se sada može, zajedno sa pitagorejcem Sexusom, reći da 'veliki intelekt je božanski zbor'. Tako sviće zora Intuitivne Vizije.

Vizija osjećaja

Kad sam opisivao prelazak iz prve faze u drugu spomenuo sam da su na svijetu dva glavna tipa duše – ona koja iz Vizije o odvojenom Biću do Vizije Intuicije prelazi pomoću uma i ona što se razvija paralelno i prelazi iz osjećaj do Intuicije. Upravo smo vidjeli kako se duše treniraju da kroz intelekt odbace svoje biće; sada ćemo vidjeti kako isti cilj ostvaruju one u kojima osjećaji vladaju umom.

Kao što je intelektualni tip u prvoj fazi pokazao izraženi razvoj inteligencije niže vrste, slično tome ćemo otkriti da duše koje ćemo promatrati u istoj fazi pokazuju izražene osjećaje. Nisu to profinjeni nesebični osjećaji; uglavnom je to pohota i ljubomora i možda malo grubog religioznog osjećaja. No karakterom će očigledno lako upravljati osjećaji i tu crtu se sada preuzima i na njoj radi kako bi omogućila čovjeku da prijeđe u slijedeću fazu.

Slušajući svoju emotivnu sklonost, a sebična i bezosjećajna za osjećaje onih oko sebe, duša će tjerati slabije oko sebe da budu robovi njenih želja. No strast i osjećaj posjedovanja koje ima prema onima što služe njenoj pohoti vezat će ih uz nju iz života u život, sve dok polako ne počne osjećati da su joj potrebni za emotivni život i da ih ne može odbaciti kad hoće. Postupno će se svi nečisti osjećaji transformirati u čistije, a ona će opet iznova dolaziti u dodir s njima, tako da će se njeni osjećaji nagonski okretati prema njima. No zlo koje im je učinila u prošlosti će sada spustiti veo preko njihovih očiju i učiniti ih ravnodušnima prema njoj. Duša će morati i dalje voljeti, iskupiti se služenjem za prošla zla, no jedina nagrada će joj biti očaj. Kad u srdžbi pokuša pokidati sponu što ju vežu uz njih otkrit će da ne može. Proklinjat će ljubav samo da bi se ponovo vraćala na oltar ljubavi s novim darovima.

Premda joj sada život postaje pun razočaranja i očaja, u trenucima iskrenosti ona priznaje da, usprkos patnji koja ju je

snašla, emocionalni život joj je otkrio nove vidike. Tu i tamo ugleda neumiruću mladost u svim stvarima i svijet koji je poznavala kao turoban i star ponovo će se pod određenim emotivnim stresom pojaviti onakav kakvim ga je poznavala prije nego što je život postao tragedija. Ti su trenuci u početku prolazni, traju tek toliko koliko ljubav oboji njeno biće; no za nju postoji vrijeme –

«Kad je cio svijet mlad, momče,
I kad svako drvo je zeleno,
I svaka guska je labud, momče,
A svaka djevojka kraljica.»

Iz života u život, hranjen njenim prolaznim ljubavima, ovaj osjećaj u njoj će rasti dok ne procvjeta u obliku čuđenja. U svim stvarima u životu Priroda otkriva nove vrijednosti čije značenje više nikada potpuno ne zaboravlja. Dok ljubav vlada njenim bićem, svaka vlat trave, list i cvijet za nju imaju novi smisao; sada vidi ljepotu tamo gdje prije nije vidjela ništa. Sve lijepo oko nje – lice, cvijet, zalazak sunca – će je na tajanstveni način povezati s onima koje voli; svijet prestaje biti prazan list.

«Ljubav se u svakom čovjeku budi jednom u životu.
Oni podižu umorne kapke i gledaju;
I gle! Što sve jedan list može reći.
Ljudi radosno čitaju pa zatvore knjigu
I neki se zahvale, neki kunu.
A većina zaboravi. Kako god bilo,
To i dječji san
Sve je svjetlo u njihovom danu.»

Dogodit će se da je ovo čuđenje isprekidano i da dolaze razdoblja kad je svijet prekriven velom, ali veo je ona sama napravila i mora ga se poderati ako duša namjerava posjedovati Viziju Intuicije. Još jednom u njen život ulazi nezadovoljstvo – da je i sama ljubav na kraju krajeva prolazna. Oni koje voli i koji vole nju će joj biti oduzeti baš kad se učini da život cvjeta; prijatelji koje idealizira će uništiti ideale što je o njima stvorila. Iako sve izgleda okrutno, to je samo žetva onoga što je posijano u prošlim životima. Ali žetva ima smisao, sada kao i uvijek. Do sada ona nije voljela Ljubav nego njenu sjenu, ne Ideal od kojeg se ništa ne može uzeti, nego njegovu imitaciju koja se smanjuje. Duša sada mora vidjeti jasnije i istinitije. Ona mora proučiti karakter da se ovaj ne bi odbio od entuzijazma prema depresiji, ne smije se zadovoljiti nejasnim misticizmom, koji se radije gosti u svojim vlastitim osjećajima nego li što vrednuje njihove uzroke.

Otuda neizbježno pročišćenje kroz patnju; nečistoća bića se spaljuje sve dok ne ostane zlato božanske želje. Duša tada otkriva da su najistinskiji osjećaji oni koji u sebi imaju duh darivanja. Sada za dušu koja je tako pročistila želje kao i za onu koja je postala neosobna kroz intelekt sviće Vizija Intuicije.

Vizija Intuicije

«Prije nego što mogu vidjeti, moraju postati nesposobne za plač. Prije nego uho može čuti, mora izgubiti svoju osjetljivost». Sve duše koje su došle do ove faze, do sada su već naučile gorku lekciju da; 'jedino kroz Renuncijaciju¹ započinje Život'. No one su također svojim vlastitim iskustvom

¹ Odricanje, Napuštanje, Nelijepljenje (op.ur.)

dokazale kako je ono što je nekad izgledalo kao smrt bilo samo 'pokajanje u životu'. Sada su otkrile značenje života – da je čovjek Božje dijete rođeno da bi surađivalo s Ocem. Nije važno ako duša ne izražava na taj način svoj odnos prema cjelini; jedino je važno da otkrije kako je njena uloga u životu biti radnik na Poslu i da ništa što joj se događa nije važno tako dugo dok se taj Posao nastavlja sve do svog neizbježnog kraja. Ona zna da je svrha misli i osjećaja radnja za bližnje, i ta radnja mora biti ili bezstrasna i bez misli o nagradi, ili puna duha zahvalnog darivanja.

Duša sada posjeduje sposobnost intuicije, koja nadilazi i razum i osjećaj, a ipak u stanju je obojima dokazati svoje sudove. Ona raste preko običnog razuma, kriterija običnih stvari, u *neobični* razum; jer život je pun neobičnih stvari, čijeg postojanja drugi nisu svjesni. U ljudima duša raspoznaje one nevidljive čimbenike koji su neizbježni u ljudskim odnosima i otuda njihov sud o njima 'nije od ovog svijeta'. U svim stvarima ona vidi i osjeća Jedan Život. Sve što ujedinjuje privlači je; ako je intelektualistička voljet će sintetizirati u znanosti i filozofiji; ako je emocionalna posvetit će se umjetnosti ili filantropiji.

Sada polako za dušu Mnogo postaje Jedno. Jedinstvo će se spoznati jedino u viziji slijedeće faze; ali u pripremi za to znanost i umjetnost, religija i filozofija će za nju izvesti vječne temeljne tipove iz životnog kaleidoskopa. Tipove oblika, tipove misli, tipove osjećaja, tipove temperamenata – njih ona vidi posvuda uokolo i život u svim svojim fazama se preobražava, zato što kao ogledalo odražava Arhetipove iz kraljevstva koje je izvan vremena i prostora i promjenjivosti.

«Sve rođeno smrtno
-je samo tip;

Što je bilo bezvrijedno
-ovdje sazrijeva.

Što je bilo tajna
-ovdje se otkriva;
Vječno žensko
-uzdiže nas visoko.»

'Vječno žensko' sada duši posvuda pokazuje jednu Mudrost. Znanost joj govori o jedinstvu Prirode, a filozofija da je čovjek svijest koja stvara ovaj svijet; umjetnost u svim stvarima otkriva mladost i ljepotu, a religija njenom srcu šapće da Ljubav bdije nad svima. Njene simpatije idu svima, kao što im je njena volja uvijek na usluzi.

Sada više nije daleko vrijeme kad će joj svanuti Vizija Duha. Ali da bi došla do tog praga u njoj se još jednom mora javiti nezadovoljstvo. To nezadovoljstvo više ne može biti osobno; žalosna žetva zbog ranijeg zla je gotova i 'samo tuđe tuge bacaju sjene na mene'. Niti je ono uzrokovano osjećajem o prolaznosti stvari, jer apsolutno i bez sumnje ona zna da je besmrtna i da, premda se sve stvari mijenjaju, iza njih postoji ONO što se nikada ne mijenja. No dok god se penje prema svom zadanom cilju, mora postojati nezadovoljstvo.

Ono joj sada dolazi kao stvaratelju. Jer uz intuiciju kao vodiča, duša stvara u onom području djelovanja u kome se u prošlim životima trenirala. Kao pjesnik, umjetnik, državnik, svetac ili znanstvenik ona je jedan od svjetskih genija. No iako su njena djela za sve čudo, ipak su za nju samo djelomično istinita i samo djelomično lijepa, jer ona vidi onaj ideal što bi sa zadovoljstvo donijela ljudima i poznaje svoje pogreške bolje od ikoga drugog. Život je uči da stječe kroz nejasno nagovještavanje onoga što se ne može steći'.

I tako raste iz života u život, znanstvenik, pjesnik, umjetnik i svetac sada ulaze u novi oblik postojanja kad vide 'šire, očima drugačijim od naših'. Ponovo stiče cjelovitost srca i nevinost ruku i postaje 'malo dijete'; 'prosvijetljeno milosrđem'. Sada je to Persifal, 'Čista Budala', koja ulazi u svoje naslijeđe.

Vizija Duha

Tada, na pragu, dočekuje ju Onaj koji je gledao kako se kroz mnoge živote penje. To je Učitelj, jedan od onih iz 'najsajnijeg bratstva poznatih vitezova koje svijet poznaje'. U Njemu duša vidi ostvarenje svih onih ideala što su je vukli naprijed i gore. Ruku pod ruku s ovom 'Vjerom u Boga' ona sada gazi 'Putem' dok joj Učitelj pokazuje Viziju Duha. Tko će opisati tu Viziju nego onaj koji ju ima i kako o njoj može autoritativno govoriti netko tko nije Učitelj? A ipak, budući da su se Učitelji Mudrosti kretali među ljudima, budući da su nam Buddha, Krishna i Krist u svojim životima pokazali ponešto od te vizije, sigurno da iz toga možemo zaključiti kakva ta vizija mora biti.

U Viziji Duha Mnogo je Jedno. «Sama u ovom svijetu ona dolazi i prolazi; On je vatra, On je voda; On i samo on poznaje put preko smrti; nema drugog puta kojim bi se moglo ići.»

Za dušu koja je došla na kraj uspona, svaki čovjek je samo 'duh u kome je djelovala, ne ono što je napravila nego ono što je postala'. U životu ne postoji visoko i nisko, jer u svemu ona vidi zraku Božanskog Plamena. U najvišem jednako kao i u

najnižem, za nju 'Bog nam ponizno pokazuje dovoljno Svog svjetla da bismo ustali u mraku'. Od tada život postaje Pričest, a ona je pričesnik, s ljubavlju u mislima i djelima ona slavi jedinstvo čovjeka s Bogom i Boga s čovjekom. U sebi otkriva, pročišćava i nudi Bogu 'beskrajnu strast i bol smrtnog srca koje žudi'. Od Boga na visini ona ljudima donosi ono što jedino može zadovoljiti tu žudnju.

Duša se odriče 'volje za životom' i tako njegovu svrhu čini svojom vlastitom; odričući se sebe, svijet postaje 'ja'. No ona s ushićenjem zna da je 'ja' samo tanka leća u velikom Svjetlu. Od tada ona živi samo zato da bi Veći od nje mogao živjeti kroz nju, voljeti kroz nju, djelovati kroz nju. Vječno, u raj u i u paklu, kamo god dospjela njeno srce će šaputati: «Njega poznajem, Moćnog Čovjeka, blistavog kao Sunce, većeg od Tame, poznavajući Njega i samo Njega prelazi čovjek preko smrti; nema drugog puta kojim bi se išlo».

* * * * *

Tako mi, sretna nekolicina, prethodnici novog doba, vidimo život u svjetlu reinkarnacije. Kao što evolucionist vidi svu Prirodu povezanu na jednim ljestvama života, a nebo i more mu potvrđuju evoluciju, tako i mi vidimo sve ljude povezane u jednu zajedničku zadaću, a njihove nade i strahovi, njihova žrtva i sebičnost potvrđuju nam reinkarnaciju. Za nas su život i njegova iskustva prestali biti:

«Svod kroz koji
svijetli nepoznati svijet, čije granice
zauvijek nestaju dok se krećem.»

Više nemože svijet biti za nas, kao što pjeva onaj pjesnik:

«Čin prvi. Ova zemlja. Pozornica zatamnjena bolom,
Svima je muka od promjene scena.
No budite strpljivi. Naš bi Pisac u petom činu
Mogao pokazati koji je smisao ove divlje Drame.»

Taj Peti Čin je ovdje pred vašim očima. To je ta Vizija
Duha što je nasljeđe svake duše i kojoj svi ljudi polako idu, jer
'nema drugog puta kojim bi se išlo'.

ZAKON ODRICANJA

Životna radost! Zar nije posvuda? Zar u biljci, životinji ili čovjeku ne vidimo instinkt za srećom koji sve stvorove tjera da se uzdižu od dobrog prema boljem, od boljeg prema najboljem? Od kad je Bog rekao 'neka bude svjetlo!', ne teže li ljudi iskoračiti iz tame u svjetlo – slijepo, nejasno osjećajući da sreća mora biti njihov cilj? A koliko malo ih nalazi sreću u životu! Lako je pjevati:

«Bog je na nebu,
sve je u redu sa svijetom!»

No da bi dugo tako pjevao čovjek mora biti slijep za činjenice. Za mnoge je život tragedija i puno istinitije ga je opisao Tennyson:

«Čin prvi. Zemlja, pozornica zamračena tugom.
Svima je muka od tih scena.
No budite strpljivi. Naš bi Pisac u petom činu
Mogao pokazati koji je smisao ove divlje Drame.»

Usprkos tome sve duše osjećaju da sreća mora biti životni cilj, a čovječanstvo nikada ne griješi u svojim najdubljim osjećajima. Ali zašto onda ostvarenje sreće nije lakše?

Čovjek – duša koja se razvija

Postoji jedna životna filozofija koja smatra da je čovjek besmrtna duša što živi ne jedan život na zemlji, nego mnogo njih, i koja raste kroz iskustva u kojima stječe mnogostruke sposobnosti i vrline. Ova filozofija dalje tvrdi da su svi ljudi djeca jednog Oca, koji je stvorio svijet da bi radeći u njemu Njegova djeca mogla saznati nešto o Njemu i pristupiti Mu s radošću. Prema ovoj teoriji svrha života nije steći stabilnu sreću za bilo kojeg pojedinca, nego osposobiti ga da radi za Plan Idealne Budućnosti i u tom radu otkrije uvijek mijenjajuće i stalno rastuće zadovoljstvo.

S gledišta Teozofa svi ljudi, naravno, rade na ostvarenju unaprijed određene idealne budućnosti; ali rade na različitim stadijima, ovisno o svojim individualnim sposobnostima. Prepoznavanje tih stadija i životnih zakona što su primjereni svakom od njih čine život manje zagonetnim nego što je sada. Postoje tri velika stadija na Putu Blaženstva što vodi do Najvišeg Dobra, a to su stadij sreće, odricanja i preobrazbe.

Stadij sreće

U ovom razdoblju Bog poziva svu svoju djecu da surađuju s Njim, nudeći im sreću kao životni cilj. Usadio je u njih težnju za srećom i osigurao im posao koji će ih usrećiti. Ljubav supruge i djeteta i prijatelja, slava i zahvalnost drugih, uspjeh i udobnost – to su Njegove nagrade onima koji Mu služe. Mnogo je načina u životu mladih duša u ovoj fazi da požanju sreću dok kušaju ona zadovoljstva:

«Što ih brda i doline, livade i polja
i strme planine nude.»

Korisne do određene točke čovjekova sudjelovanja u Velikom Poslu u ovoj fazi dok svjesno traži sreću, njegove sposobnosti kao radnika se brzo iscrpljuju. Jer čovjek se uskoro 'sredi u životu', dragocjeni dar istraživanja polako blijedi, a čovjekova sreća prestaje biti dinamična. Usmjeren prema sebi on traži od svijeta da daje. Ali Stazom Blaženstva se ide radom i ako namjerava produžiti čovjek se mora pripremiti za veći rad od onoga koji je do tada obavljao. Ranije je ljude i stvari mjerio prema standardima svog malog bića; od sada njegova mjera mora biti Više Biće. mora slomiti vlast svog 'ja' i shvatiti da ono što je važno nije on, ni njegova sreća, nego Posao. Prije nego što se to dogodi mora se dogoditi *preobraćenje*.

Preobraćenje

Na mnogo načina se ljudi preobraćuju od zanimanja za svoje malo biće do zanimanja za rad Višeg Bića. Neki, koji vole Istinu u religioznoj odjeći, otvaraju svoja srca Osobnosti koja nadsjenjuje njihovu stvaralačku moć uma . Od tada Joj moraju služiti, moraju biti kao Ona, a stajalište njihovog malog 'ja' zauvijek nestaje. Neki proučavajući znanost i filozofiju otkrivaju veličanstveni plan evolucije, s neizbježnim rezultatom da spoznaju kako je pojedinac samo jedinka u velikoj Cjelini, a ne središte svemira. Ako krenu ispravno proučavati vidjet će i da postoji Volja na djelu i da, bez obzira na cijenu, moraju surađivati s tom Voljom. Rijetkima dolazi tajanstveno iskustvo iz skrivene strane stvari, a život im prenosi preobražavajuću poruku. Iz nevidljivog se čuje «Savle, Savle, zašto me progoniš?» i progonitelj kršćana se pretvara u Kristovog apostola. Višestruki su načini promjene, jednako u

svim zemljama i u svim vjerama. Jedan čimbenik je zajednički. Stara osobnost se raspada, a nova se stvara za službu Poslu.

Kad se nova osobnost kroz promjenu osposobi za veći posao, mora se očistiti i oruđe koje koristi. A to su misli i osjećaji; i polako započinje proces pročišćavanja. Razočaranje i bol i tuga su njena sudbina – tužna žetva sebičnosti posijane u davnoj prošlosti mnogih života, jer žanjemo ono što smo posijali. Kad je radnik spreman dolazi brzi odgovor od Prirode koji ga oslobađa tereta njegove prošlosti kako bi bio sposoban ostvariti veliki posao koji mu je ona namijenila.

Svrha bola

Kod nekih tuga otvrdne karakter, ali kod onih koji su spremni stupiti u drugu fazu, ona uvijek pročišćava. Zar i samo tkivo čovjeka koji pati, koji strpljivo i s mirenjem nosi svoju bol, ne izgleda blistavo i čisto, kao da u svakoj stanici sja svjetlo skrivene vatre? Koliko je to izraženije kod mentalne patnje? Ne privlači li nas neodoljivo poštovanje, a ponekad čak i ljubav, onima koji puno i plemenito pate?

«Vidio sam svoju gospu kako plače,
a plemenita tuga toliko je narasla
u onim lijepim očima gdje sve je savršeno.
Lice joj je bilo puno boli:
ali takva bol osvaja srca više
nego radost zamamnim pipcima.
Tuga je postala lijepa,
strast mudra; suze prijatne;
tišina iza svake riječi rijetka mudrost.
Njeni uzdasi pjevaju,

i sve stvari se kreću tako slatko
da srce istovremeno tuguje i voli.»

onima koji su stigli do kraja prvog stadija život se čini pun loših dana, ali njegova lekcija je jasna. Ta lekcija glasi: «Moraš poći bez ičega, poći bez ičega!» To je vječna pjesma koju, kroz cijeli naš život, svaki sat promuklo pjeva. Doista Carlyle istinski izražava staru mudrost kad laže: «Dio života može dobiti na vrijednosti ne toliko povećanjem brojnika, koliko smanjenjem nazivnika. Ako me moje znanje matematike ne vara broj podijeljen s nulom daje beskonačno. Zato za nagradu tražite nulu; imate svijet pod nogama.»

Zakon odbacivanja

Svi veliki radnici znaju da je Zakon odbacivanja istinit i da 'jedino odbacivanjem se može reći da život počinje'. Nema velikih duša koje su potpuno sretne, niti ikada može biti! Zato neka nam još jednom progovori veliki apostol Posla: «Sretan čovjek još nikada nije stvoren; kreposni čovjek, premda odjeven u prnje i potonuo od boli, je dragulj Zemlje, kolikogod ja u to sumnjao ili poricao to s gorčinom u srcu. Ne dajte mi da zaboravim! Naučite me, recite mi kad Đavo Patnje i podli Duh Svijeta budu spremni napasti me i otjerati s ovog zadnjeg uporišta.»

Uzmite koga god hoćete tko je obavio veliki posao i on zna da je odbacivanje zakon. S gorčinom u srcu Ruskin uzvikuje: «Srce mi se slomilo prije mnogo godina, dok sam bio dječak, onda je pokrpano, pa napuklo, tučeno, šutano po starim hodnicima i napokon prilično poniženo.» Ali i pored toga on je nastavio svoj posao. U svijetu umjetnosti nema većeg imena od

Michelangela, 'tog zapovjedničkog i strogog, životom iscrpljenog i radom ogrubjela čovjeka' čija povijest 'govori o nepobjedivoj volji i gotovo nadljudskoj energiji što je stalno bila u ratu s okolnostima'. Isto je i sa svim drugim velikim ljudima.

Smisao života

Ali kroz odbacivanje duša na pragu veličine otkriva smisao života. Ako je religiozna, ustvrdit će: 'Neka bude volja tvoja'; ako je znanstvenička ili umjetnička reći će: 'Ne ja, nego Posao'. Sada je poput Fausta koji je sreću tražio u znanju i nije uspio; tražio u Margaretinoj ljubavi i požnjeo tragediju; i tek kad je odlučio istražiti nepoznate zemlje za druge ljude i izgubio se u snu o tom *poslu* otkrio je onaj dugo traženi trenutak sreće kad je mogao reći: «Oh, pričekaj malo, tako je lijepo!»

I tako odbacujući žive duše na drugom stadiju, ljubavnici Posla. U srcu su tužni; ali ako su vjerni svom poslu tada im u prolaznim trenucima dolazi i više od sreće; dolazi im radost stvaranja. Sada oblikuju takva čuda da su i njima samima njihova remekdjela zagonetke. U hirovitim odobljescima vide Svjetlo i znaju da tu i tamo ono kroz njih sja svijetu. Postali su savršeni majstori tehnike u religiji, umjetnosti, znanosti, u svakom području života. Ali, avaj! Tek što su otkrili što znači živjeti, što znači stvarati, ostarili su i život im je na kraju, a kao da je jedva započeo. Zar put odbacivanja ne donosi ništa drugo osim očaja?

«Očaj nije nikada bio tako dubok.

U dubini kao i na površini;

Očaj je samo nada zaspala

Čekajući bolju priliku za sanjanje.»

Stadij preobrazbe

'Nada je zaspala čekajući bolju priliku za sanjanje' – to je uistinu smrt. Veliki radnik napušta život da bi se ponovo vratio, sa svakim svojim snom, starim i novim, bliže ostvarenju. Vraća se sa savršenom tehnikom genija da bi sada stjecao tamo gdje je nekada samo sanjao. Radost stvaranja je njegovo sigurno i neprocjenjivo blago, ona začuđujuća radost kroz koju samo oni što znaju mogu ponuditi svoje darove srca i uma i odvojiti se od njih dok Veći od njih djeluju kroz njih. «Ne tražeći ništa, dobiva sve; kad odbacim sebe, svemir postaje ja.» On sada pronalazi život što ga je izgubio u stadiju odbacivanja; od tada, na svim mjestima i u svim vremenima, on postaje 'stup Boga u hramu i više ne izlazi iz njega'.

Put Blaženstva

Tako život daje svima ono najbolje od sebe – nekima sreću, nekima odbacivanje, a nekolicini preobrazbu. Što ako sada većina nas što volimo Istinu mora 'nastaviti bez ičega'? Samo posvetimo svoje srce i um Poslu i otkrit ćemo da odbacivanje vodi do preobrazbe. Postoji samo jedan put do Boga, kojim sve trebaju ići. To je Put Blaženstva. Na njemu postoje koraci – sreća, odbacivanje i preobrazba. Tkogod ponudi sveg sebe Poslu, makar time 'izgubio život', naći će ga uskoro i 'vratit će se radostan, noseći sa sobom svoje snopove'.

SKRIVENI POSAO PRIRODE

Nikada u povijesti čovječanstva nije bilo vrijeme kao danas kad se može istinski reći:

«Stari red se mijenja, praveći mjesto novom,
a Bog se ispunjava na mnogo načina,
kako jedan dobar ne bi pokvario svijet.»

Istina je da 'čovjek s ulice' ne poznaje takvu veliku promjenu; za njega se život kreće kao i prije svojim utvrđenim kanalima i ako je svjetski napredak za njega umnožio pogodnosti, također je umnožio i njegove životne potrebe. Promjena je za njega uvelike stvar udobnosti više nego patnje i u tom smislu se stari red tek malo promijenio. Ali čovjek u knjižnici, laboratoriju, studiju na propovjedaonici je svjestan ove velike promjene i zna da je ona počela s radom Charlesa Darwina i njegove škole.

Važnost rada modernih znanstvenika leži u činjenici da su oni za nas poredali događaje u prirodi u evolucijski niz. Ono što egzotične religije nisu bile u stanju napraviti, a to je pokazati Život kao jedan, ostvarila je znanost. Tehnološko trojstvo Stvoritelj, Stvaranje i Stvoreno ili Dvojstvo Boga i Čovjeka, nisu za nas ujedinili život na način na koji to znanost čini. Samo je misticizam, sa svojom istinom o Imanentnom, ljudima otkrio nešto od jedinstva postojanja svega što jest, što je logičan zaključak modernih teorija evolucije.

Kad razmišljamo o predstavi prirode vidimo je na djelu gradnje i razgradnje. Od minerala do bakterije i biljke, od mikroba do životinje i čovjeka, priroda korak po korak stvara

sve više i sve složenije strukture. Iako se na prvi pogled može činiti da djeluje slijepo i mehanički, ona u stvari ima koherentan plan. A to je razvijanje struktura korak po korak tako da je sa svakom novom generacijom vrijeme potrebno nekom stvorenju za samozaštitu i održanje sve manje i manje. Što je viša struktura po svojoj organizaciji i prilagodljivosti, to je više vremena, a time i energije, slobodno za druge svrhe u životu, a ne samo održanje i razmnožavanje.

Dva elementa u životu izrastaju iz usavršavanja strukturalnog mehanizma što ih viši red živih bića otkriva. Prvo ta bića imaju vremena za igru, jer u igri se pojavljuje takva energija kakva nije potrebna za traženje hrane i skloništa. Drugi element se pojavljuje tek kad ljudska bića stupe na pozornicu evolucije, a ljudi počnu iskazivati želju za prilagodbom. Prilagodba okolini postoji i u biljaka i životinja, ali u njima je ona čisto instinktivna ili mehanička; kod čovjeka, s druge strane, postoji svjesni pokušaj prilagođavanja.

Kad ova želja za prilagođavanjem naraste, priroda otkriva novi princip evolucije. Onom o preživljavanju najспособnijih kroz borbu za opstanak, ona dodaje novi princip evolucije kroz međuovisnost. Otuda nailazimo na ljudske jedinice što se udružuju u grupe, primitivni ljudi se organiziraju u obitelji i plemena.

Ovo još jednom označava uštedu truda i vremena u materijalnoj borbi za egzistenciju. Nešto od toga je sada na raspolaganju prirodi, da podučiti čovjeka kako otkriti nove putove življenja i djelovanja. Drami pojedinca dodan je zajednički život što omogućava civilizaciju. Jer civilizacija znači da su neki pojedinci u zajednici nezadovoljni onim što zadovoljava sve druge i da stoga gore od želje za reformom, a taj duh prije ili kasnije neizbježno vodi u evoluciju. Preživljavanje najспособnijih se može dogoditi jedino

tajanstvenom pojavom najsposobnijih koju ni jedan znanstvenik ne može objasniti. Priroda sada uvodi 'najsposobnije', nekolicinu koja planira reformu. Jer reforma znači da će se organizmi sve više svjesno prilagođavati potrebama okoline, a za svaku promjenu prema većoj prilagodljivosti priroda ima novu.

Na taj način pojedinci, muškarci i žene, postaju oruđe prirode; ona radi s njihovim srcima, umovima i rukama na stvaranju društvene i političke aktivnosti. Među ljudima se pojavljuju religija, znanost i umjetnost; borba za opstanak više nije jedino sredstvo prirode za ostvarenje cilja; neovisnost jedinki, a time i reforma, su sredstva koja ona sada koristi.

Onda priroda ljudima objavi poruku što ju je za njih čuvala kroz duga vremena. A to je radost služenja društvu. Pomisao na takvu radost je još uvijek ljudima čudna i nestvarna. Ali evolucija je tek stupila u ovu fazu svog djelovanja i još mnogo vremena mora proći prije nego što služenje društvu postane u čovjeku instinktivno kao što je do sada bilo samo-održanje i sebičnost. Taj dan mora neizbježno doći. Mnoštvo reformatora danas su kao 'kao karika koja nedostaje' u lancu što povezuje čovjeka s nadčovjekom. Kao što je, od izoliranosti i sebičnosti jednog divljaka, priroda razvila međuovisnost ljudi, tako isto je samo-žrtvovanje slijedeći logični korak u njenom evolutivnom Samo-otkrivanju.

Teško da može postojati slika koja više nadahnjuje od prirode koja gradi i razgrađuje. Ipak na toj slici ima nekoliko tamnih sjena. Tako dugo dok pojedinac živi samo nekoliko kratkih godina svog života, tako dugo dok iza njega kao pojedinca poslije smrti ne ostaje ništa, postoji bezobzirnost prema prirodi koja privlači ljude. Gdje je danas 'ona slava što bila je Grčka i ona veličina što bila je Rim'? jednog dana mora doći kraj poslu prirode, barem na ovoj planeti na kojoj mi

živimo. U svemiru ima još mrtvih sunca i jednog dana će i ovo naše umrijeti, a svaki njegov satelit će biti ledeni svijet. Brinući se o tipu priroda istinski stvara oblike i stvarat će ih još dugo vremena. Postoji naravno jedan daleki događaj 'prema kojem se sve stvoreno kreće', no to je ono stanje kad će živim organizmima nedostajati toplina sunca koju trebaju za život.

Tako dugo dok razmišljamo samo o *vidljivom* poslu prirode, ni najveći altruist ne može a da ponekad ne osjeti sjenku velikog očaja. Ono što jedino čini život i samo-žrtvovanje stvarnim i nadahnjujućim za velike duše – pomisao i osjećaj da će njihov rad trajati vječno – nedostaje ako posao prirode promatramo samo u svjetlu moderne znanosti. Pa ipak mnogi bi altruist bio zadovoljan da umre i ne bude više ništa poslije toga, kad bi samo mogao osjetiti da priroda ima sažaljenja za njegovu sudbinu. Pjesnik dobro izražava osjećaj što izrasta iz koncepta prirode ili božanstva koje je tako hladno kao priroda:

«Život je ugodan i prijatelji su blizu,
Veselo ću reći riječ i biti pošteđen;
Pa ipak mogao bih šutjeti i radosno umrijeti,
Kad bih samo bio siguran da je Bogu stalo;
Kad bih vjerovao i bio siguran
Da postoji svjetlo iza te strašne zavjese.»

Ovdje Teozofija nastavlja posao znanosti i objašnjava istinsko značenje prirodnih pojava. Kao što znanost ukazuje na vidljivi posao prirode, tako Teozofija ukazuje na Skriveni Posao Prirode.

Postoji skriveno Svjetlo koje ljudima otkriva da je priroda samo jedan izraz Svijesti na djelu; da je ta Svijest u skladu s Planom evolucije i da ta Svijest svoj plan provodi kroz nas i jedino kroz nas. Onog trenutka kad shvatimo značenje poruke Skrivenog Svjetla da su ljudi besmrtni duše, a ne raspadljiva

tijela, počinjemo uviđati da priroda, premda pažljiva prema vrstama, nije ništa manje pažljiva prema pojedinačnom životu, jer tada vidimo da posljednja faza prirode, ponoća života kroz služenje društvu, neminovno uključuje prepoznavanje ljudi kao duša; prirodi bi bilo potpuno besmisleno sporo oblikovati reformatora, ako ne bi bila u stanju iskoristiti njegovu sposobnost i iskustvo za veće reforme u budućnosti. Sigurno je i više nego logično da njegove posebne sposobnosti neće biti rasute u prirodi za koju tvrdimo da ima cilj što traje već dugo vremena.

Ne treba puno dubokog razmišljanja da se iz ovog pogleda na posao prirode zaključi kako svi ljudi žive vječno kao duše i da, kroz reinkarnaciju, postaju bolja oruđa u rukama prirode za ostvarenje svrhe evolucije. Neka se reinkarnaciju prihvati kao dio prirodnog plana i odjednom se tragedija prirode preobrazi u nadahnjujuću i uzvišenu predstavu. Jer tada smo mi budućnost; mi smo ti koji će ostvariti sjajne utopije iz sna; mi koji danas tegobno oblikujemo cigle za buduću prekrasnu građevinu prirode; mi, a ne neki drugi, ćemo vidjeti tu građevinu u njenom sjaju i biti njeni posjednici. Premda je akcija najboljih od nas uvijek *sic vos non vobis*, 'tako radi ali ne za sebe', ipak u stvarnosti, poput kruha bačenog u vodu, naš rad će nas dočekati u budućim vremenima i tada će nam biti drago što se sada tako mučimo.

Tako nam dolazi poruka Skrivenog Svjetla da priroda stalno ide od dobrog prema boljem, od boljeg prema najboljem i da svoju blistavu svrhu ostvaruje kroz nas, nas koji možemo postati njeni pomagači ili moramo biti njeni robovi.

Slijedeća stvar koju treba zapaziti je da u svakoj djelotvornoj reformi postoje dva elementa: prvo, reformu provode pojedinci djelujući kao grupa i drugo, ta grupa ima vođu. Prilično je jednostavno razumjeti grupiranje pojedinaca i

suradnju u ostvarivanju zajedničkog cilja kao dio evolutivnog plana prirode; njihova ujedinjena akcija samo izražava društveni instinkt. No možda nije tako lako vidjeti da priroda *bira* vođu i šalje ga određenoj grupi da kristalizira njene snove i planove u organizaciju i djelo. Pa ipak to je poruka Skrivenog Svjetla – da se vođa ne pojavljuje pukim slaganjem slučajnih okolnosti, nego jedino zato što je odabran za određeni posao i poslan da ga obavi. Jer vođa se u evoluciji ne pojavljuje kao 'izrod' – prolazna varijanta za koju nitko ne zna kako je nastala; on se oblikuje kroz spori i naporni proces što traje tisućama godina. Iz života u život, u procesu ponovnog rađanja, budući vođa mora, kroz predanost zadatku reforme, zaraditi svoj budući položaj; malim djelima kao divljak, većim kao civilizirani čovjek, on se priprema za ulogu koju priroda za njega piše.

Ako reformatore pogledamo u svjetlu reinkarnacije vidjet ćemo da je njihova sadašnja sposobnost vođenja jednostavno rezultat posla obavljenog u prošlim životima. Kako se biolozi slažu da stečen osobine nisu prenosive, moramo tu rijetku urođenu sposobnost vođenja tražiti, ne u naslijeđu organizma, nego u duhovnom naslijeđu koje je u životu i svijesti pojedinca. To je točno ono što reinkarnacija kaže; pojedinac je stekao svoju današnju sposobnost vođenja jedino kroz pokušaje da bude vođa u mnogim prošlim životima i kroz barem djelomični uspjeh u tome.

Nadalje, Skriveno Svjetlo nam otkriva da su sadašnji vođe i njihovi pomoćnici u brojnim primitivnim prilikama davnih života uvježbavali svaki sadašnji reformski postupak. Treba samo pogledati pokrete za poboljšanje položaja radničke klase u Evropi, da se vidi kako su današnji vođe iz različitih zemalja bili plebejski tribuni u Rimu ili 'demagogues' u Ateni ili vođe masa u Kartagi. I dalje, nije teško uočiti da su neki političari i

državnici iz Grčke i Rima i drugih krajeva, koji su se borili za ukidanje zlostavljanja i oslobađanje potlačenih, promijenili spol u svojim sadašnjim inkarnacijama i danas su vođe raznih svjetskih sufražetskih i feminističkih pokreta. Gdje drugdje nego u prošlim životima su te žene mogle naučiti strategiju i umijeće vođenja što ga tako jasno iskazuju u svojim kampanjama za reformama? Zašto bi neki muškarci i žene, a ne svi, radili i mučili se za druge ljude, odbacujući sve i pristajući na mučeništvo, ako nisu iz prošlih iskustava upoznali slavu djelovanja u korist reforme? Jer rođeni vođe u svakoj reformi su na svoj način geniji; oni nepogrešivo idu k cilju, uvjereni u uspjeh; gdje su razvili tu vjeru u sebe? U stvarnosti oni su 'karika koja nedostaje' između današnjeg čovjeka i budućeg nadčovjeka, a sama priroda svojim Skrivenim Poslom ih je tako oblikovala kroz mnoge živote.

Tako priroda planira i ostvaruje, a uzvišena predstava se nastavlja. Ali njena svrha se ne ostvaruje polako i lagano, dodavanjem jedne promjene na drugu; priroda ne stvara novi poredak stvari gomilanjem malih promjena. Ona napreduje u skokovima, *per saltum*; i kao što se u biološkom svijetu događaju krize, a priroda napravi skok i uvede nove vrste, tako isto je u svijetu ljudskih odnosa. Iako postoji spori uspon prema napretku kroz reformu ipak se tu i tamo dogodi kriza u ljudskim odnosima. Onda se dogode neke stvari i kad kriza završi tu je, kao što je to već bilo, nova vrsta ljudske aktivnosti. Reforma uzima novi smjer i cijela gomila novih preobrazbi se uvodi da bi život bio puniji i plemenitiji.

Jedna takva kriza u ljudskim odnosima se dogodila u Palestini s Kristovim dolaskom. I premda ljudi nisu znali da je to kriza, premda su Grci i Rimljani sanjali i planirali o vladavini bez kraja, započela je zora novog doba, uvedeno je novo razdoblje na čijem vrhuncu će Grčka i Rim biti tek imena.

Krist je propovijedao u Palestini, govorio seljacima i svećenicima, održao Propovijed 'na Gori' i malo ljudi tada nije znalo da je svojom porukom pokrenuo novu vrstu idealizma na akciju. Ali nakon što je prošlo dvije tisuće godina, mi iz druge generacije možemo vidjeti da kad je Krist živio u Palestini, a Rimsko carstvo započelo svoje slavne dane, tada je isto tako započeo kraj svijeta misli i djela – one 'slave što bila je Grčka i one veličine što bio je Rim' – i da je Krist svoju poruku da ne toliko ljudima svog vremena koliko onima što su tek trebali doći.

Isto je tako bilo u Indiji, šest stoljeća prije Krista, pojavio se još jedan 'sanjar', Siddartha, princ iz klana Satya. Ljudi su ga slušali i voljeli i slijedili, ali jedva da su sanjali kako On u stvari gradi Carstvo Pravednosti, koje će čak i poslije dvadeset i pet stoljeća obuhvaćati petsto milijuna duša. Za kritičare iz tog vremena bio je to samo još jedan 'Učitelj', jedan od stotina što ih je tada živjelo u Indiji i ukazivalo na 'Pravi Put'. Tak poslije nekoliko stoljeća kasnije generacije su spoznale da je On bio učitelj učitelja, cvijet ne ljudskom stablu, kakvog nikada prije nije bilo.

Svaki put kad se dogodi klimaks u ljudskim odnosima, prethodi mu doba kad ljudi 'sanjaju snove'. U Palestini, prije Kristova dolaska, proroci su sanjali o 'slavnom i strašnom Danu Gospodovom' i najavljivali njegov dolazak i radili za to. U Indiji je mnogi mudrac i filozof svojim rješenjima pripremao put za Buddhinu poruku.

Pri svakom takvom klimaksu, velikom i malom, rješenje krize dolazi kroz posredovanje Osobnosti. Jer dok plete zamršeni čvor ljudske sudbine, priroda planira onoga koji će razvezati taj čvor. Za svaku krizu koju je isplanirala pripremila je Čovjeka koji u srcu i umu ima rješenje.

U ovom dvadesetom stojeću ljudi sanjaju kao nikada do sada. Na istoku i zapadu, sjeveru i jugu, stroj ljudskog života grbe po uhu i ne postoji ni jedan muškarac ili žena istinske imaginacije koji može reći: "Bog je na nebu, sve je u redu sa svijetom!". *De profundis calamari* bolje opisuje jadikovku svakog naroda. Milijuni se troše na vojske, dok siromašni traže kruha; sami državnici šire ruke pokazujući da ne mogu vratiti nacionalno bogatstvo narodu kroz bolnice i škole, parkove i čiste stanove. Jer postoje 'ratovi i priče o ratovima'. Duh milosrđa raste iz godine u godinu, ali se čini da milosrđe samo dodaje nove zakrpe na poderanu odjeću i što je više zakrpa to je više novih poderotina. Sukob između kapitala i rada, rasna mržnja između bijelih i smeđih i žutih i crnih, suprotstavljenost religije i znanosti i više od svega drugog, sve veći luksuz nekolicine i sve veća bijeda većine, to je samo nekoliko problema s kojima se suočavaju filantropi danas.

Svaki reformator, u bilo kojem području rada, shvaća da je za trajnu reformu potrebna potpuna rekonstrukcija cjelokupne strukture društva, ako siromaštvo, bolest, neznanje i bijeda trebaju biti noćne more koje se više nikada neće ponoviti. Svi žudno iščekuju reformu; tisuće su spremne surađivati. Ali nitko ne zna odakle početi istinsku rekonstrukciju. Svatko se strašno boji da pri pokušaju izvlačenja jedne cigle iz društvene građevine da bi ju se zamijenilo boljom, ne sruši cijelu zgradu i tako uzrokuje bijedu umjesto sreće.

To je kriza pred našim očima, koja ne pogađa jedan narod nego sve. «Iz dubina sam zavapio za Tobom, o Gospode» - danas je istinitije nego ikada prije.

Posvuda, u svakom dijelu gdje ljudi rade na reformi, oni traže Vođu. Gdje je Onaj koga je priroda izabrala, u čijem umu je Plan, u kome je duh i u čijim rukama je Moć? Neka samo dođe, neka samo kaže: «Ovako ćete raditi» i tisuće će se

okupiti radosno oko Njega. A poruka Skrivenog Svjetla kaže da je On spreman, jer kad se iz srca ljudi začuje poziv iz Božjih grudi će doći Sin. Svijet je još jednom u porođajnim mukama dolazećeg Sina Čovjekova, a mladići koji danas imaju vizije kad sazriju naći će ga među sobom, Predivnog, Savjetnika, Princa Mira.

«Nikada neće doba, kad Bog ga treba,
Tražiti svog čovjeka, predodređenog tom potrebom,
Da izlije svoj život u vatreni govor i djelo,
Velikog Arhanđela Elohima.»

Kada će se pojaviti Onaj koga svijet očekuje i priroda planira da dođe 'u ovaj čas' i što će raditi? Što drugo nego posao prirode pomaknuti jedan korak dalje. Prošao je onaj dan kad su ljudi mogli nastaviti natjecati se dok traže napredak; ništa trajno ne može se dogoditi ljudima ako nije proizvod međuzavisnosti i suradnje. Najbolji ljudi današnjice vide neizbježan dolazak novog doba, kad će ljudi biti sinovi Božji po djelu, a ne po imenu, no njih poziv na altruizam i suradnju je samo glas u oluji. Oni mogu samo okupiti po nekog altruistu ovdje i učenika ondje; no malo postižu, jer im nedostaje karakter koji prisiljava svijet da sluša. Dok ne dođe ona Osobnost koja nije od jednog naroda nego svih, čija poruka nije samo za ovo stoljeće nego za sva ona što dolaze, do tada će se zora novog dana sporo vući. No kad On dođe tada će ono što kaže i radi biti dokaz svima nam da je on, a ne netko drugi, onaj koga je priroda planirala da bude Božja Sjena za ljude na zemlji, Spasitelj koji je za njih rođen u ovaj dan.

Tada će se još jednom Skriveno Svjetlo otkriti ljudima, ono Svjetlo što je 'sjalo u mraku, a mrak ga nije prepoznao'. Tada će znanost biti naša religija, a religija naša umjetnost; tada ćemo biti robovi prirode i preuzeti naše naslijeđe i postati njeni savjetnici i vodiči. Tada ćemo znati, a ne samo vjerovati, da iza

naizgled nemilosrdnog plana prirode stoji najmilosrdniji Um koji brine o vrsti kao i o svakom pojedinom životu. Nikada više neće naše oči zaslijepiti strasne suze dok gledamo ljudsku bijedu i osjetiti potpunu bespomoćnost gledajući njeno smanjivanje, jer ćemo znati da priroda samo stavlja veo pred Oko koje vidi, Srce koje osjeća i Um koji planira, jer on će biti s nama, Svjedok onog Svjetla koje je sjalo u Mraku čak i kad ga mrak nije razumio.

On će pozvati mnoge na suradnju u svakom dobrom djelu, 'u Njegovo ime i za ljubav čovječanstva'; On će ih naučiti slijedeću lekciju koju je priroda za njih isplanirala, radost susjedskog služenja. Ali nekolicinu će pozvati da Ga slijede kroz vrijeme. Jer dolazi uvesti novo doba; to doba treba paziti i uzgajati iz desetljeća u desetljeće, iz stoljeća u stoljećem sve dok sjeme ne postane drvo i drvo ne procvjeta, a usavršavanjem čovjeka dolazi Božje ispunjenje. Budući da je On ratar prirode, trebat će pomagače u onim poljima s kojih ljudima dolazi Kruh Svagdašnji.

Mnogi će Ga voljeti zbog mira i radosti što će donijeti; ali rijetki će odgovoriti na poziv da ga slijede iz života u život, mučeći se u poslu koji kao da nema kraja. Samo ovoj nekolicini će biti omogućeno da spoznaju unutrašnji sadržaj poruke Skrivenog svjetla. A on je taj da priroda ne čuva svoje krune za one koji žanju sreću po njenim poljima i vrtovima, nego za one što surađuju s njom u Skrivenom Poslu i pokušavaju 'bar malo olakšati karmu svijeta'. jer Skriveni Posao Prirode je istkati odjeću od ljudske karme koja će odražavati uzorak što ga je dobila odozgor; a tkanje se zaustavlja, nedovršeno, sve dok kroz djelovanje svih ljudi ne zablista jedno sjajno Djelo. Kad se satka ta savršena odjeća za onoga koji ju želi, a karme svih ljudi djeluju jednoglasno, tada, a ne prije, doći će 'taj dan' kad će priroda moći reći svim

ljudima, kao što sada kaže svom Bogu: «Ja sam u svom Ocu i vi u meni i ja u vama». Do tog časa ona se muči svojim Skrivenim Poslom, a Skriveno Svjetlo je ono koje ljudima otkriva njen proces evolucije dok od prašine oblikuje besmrtne Sinove Božje.